
KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

25. évfolyam 7. szám

2016. július

Tartalom

Könyvtárpolitika

Juhász Erika: A biblioterápia helye a karriermenedzsmentben 3

Műhelykérdések

Áts József – Czinki Victorisz Gabriella – Székelyné Török Tünde: Aleph integrált könyvtári rendszer az ELTE könyvtáraiban 11

Konferenciák

Bartos Éva: Múlta épülő jövő és együttműködés 22

Nagy Mihály: A magyar kultúra szerepe a Kárpát-medencében 25

Redl Károly: „Könyvtár, ami összeköt” 2011–2015 29

Rabbi Zsolt: Nemzeti kisebbségek központi könyvtárai Horvátországban 33

Bedő Melinda: Életképes könyvtárak és összetartó közösségek 36

Napló

Bíró Krisztina – Német Józsefné: Hymnus a végeken 38

Könyv

Komáromi Sándor: Az Országos Idegennyelvű Könyvtár jubileumi évkönyve 41

Bartók Györgyi: „Művészet nélkül lehet élni, de nem érdemes” 44

Vasbányai Ferenc: Ismerős galaxisban 46

Varga Róbert: Szíves ajánlás 48

From the contents

- Erika Juhász:* The place of bibliotherapy in career management (3)
- József Áts – Gabriella Czinki Vietorisz – Tünde Székely-Török:* The Aleph integrated library system at ELTE Library Services (11)
- Éva Bartos:* A future built upon the past and co-operation. Meeting of librarians from the Carpathian Basin in Csongrád in 2016 (22)

Cikkeink szerzői

Áts József, a Nemzeti Közsolgálati Egyetem kari könyvtárigazgatója; *Bartók Györgyi és Bartos Éva*, a Könyvtári Intézet ny. munkatársa, illetve ny. igazgatója; *Bedő Melinda*, a csíkszeredai Kájoni János Megyei Könyvtár osztályvezetője; *Bényei Miklós*, a Debreceni Egyetem tanára; *Bíró Krisztina*, a lenti Városi Könyvtár munkatársa; *Czinki Vietorisz Gabriella*, az ELTE Egyetemi Könyvtár munkatársa; *Juhász Erika* szakközgazdász, biblioterapeuta, személyzeti tanácsadó; *Komáromi Sándor*, az Országos Idegennyelvű Könyvtár ny. munkatársa; *Nagy Mihály*, az Emberi Erőforrások Minisztériumának főosztályvezetője; *Német Józsefné*, a lenti Városi Könyvtár igazgatója; *Rabbi Zsolt*, a pélmónostori Horvátországi Magyarok Központi Könyvtárának munkatársa; *Redl Károly*, az Országgyűlési Könyvtár tájékoztatási igazgatója; *Székelyné Török Tünde*, az ELTE Egyetemi Könyvtár osztályvezetője; *Varga Róbert*, a kaposvári Takáts Gyula Megyei és Városi Könyvtár ny. igazgatója; *Vasbányai Ferenc*, az OSZK munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

**Bartos Éva, Borostyániné Rákóczi Mária, Dancs Szabolcs,
Fülöp Attiláné, Venyigéné Makrányi Margit**

Szerkeszti:

Mezey László Miklós

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Bánkeszi Lajosné**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatja az

Emberi Erőforrások Minisztériuma

Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU-ISSN 1216-6804

Juhász Erika

A biblioterápia helye a karriermenedzsmentben

Végzős egyetemisták munkaerő piacra történő belépésének támogatása – egy pilot-projekt tapasztalatainak bemutatása

Bevezetés

Fejvadászként és egyetemi oktatóként is találkozom a fiatalok karrier-témát érintő problémáival. A szakember-kiválasztás területén szerzett közel három évtizedes tapasztalatom alapján pedig úgy gondolom, hogy reális önismeret, fejlett empátia, az egymáshoz és a változáshoz való megfelelő viszonyulás nélkül szinte elképzelhetetlen a sikeres álláskeresés és a munkaerőpiaci jelenlét.

Jelen tanulmányommal arra vállalkozom, hogy bizonyítsam, a biblioterápiának van létjogosultsága a karriermenedzsmentben, például a pályakezdő egyetemisták munkaerő piacra történő belépésének támogatásában. Ehhez felhasználok a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán, a Karriermenedzsment tantárgyba épített hat alkalmas fejlesztő biblioterápiás foglalkozássorozat során szerzett tapasztalataimat. A kísérlet eredeti és újszerű, hiszen a biblioterápiás modul a karriermenedzsment téma oktatásába került be, így a hallgatók gyakorlati szinten, „saját bőrükön” megtapasztalva élik meg az önismeret kulcsfontosságát, mindezt a curriculumba integrált módon.

A program során arra a kérdésre kerestem a választ, hogy „Y” és „Z” generációs fiatalok számára tervezett biblioterápiás csoportmunka támogatja-e az önismeretet, empátiát, asszertivitást, javítja-e a kommunikációt csoporton belül és azon kívül, erősíti-e az önbizalmat, reális önértékelést, és ezáltal segíti-e a munkaerő-piacra történő belépésüket.

Erre dolgoztam ki a programot „Y/Z”¹ generációs végzős egyetemistáknak önismeret-fejlesztési céllal, és azzal a nem titkolt szándékkal, hogy a munkaerőpiacra történő belépésük támogatásán túl, empátiájuk fejlesztésével leendő munkavállalóként nemcsak önmagukat és korosztályukat, hanem tágabb környezetüket is jobban értsék, és a megértés okán harmonikusabb és hatékonyabb munkavállalók (is) legyenek.

A biblioterápiáról

„A biblioterápia ma egyre inkább sokféle ágát is tekintve művészet-pszichoterápia, amely leggyakrabban csoportterápiás keretek között folyik, és az egyre több kibívást kitévő célok alapján teljes joggal nyeri el eme létjogosultságát.”² Sütő Andrással 55. születésnapja alkalmából készített interjúban az első kérdés így hangzott: *Miért ír?* Az író néhány másodpercig gondolkodott, majd – hozzá méltóan – a világ legszebb, legragyogóbb válaszát adta: – *A visszhangért.*³

Az imént idézett két gondolat alapján a biblioterápia lényege, ars poeticája számomra: segíteni a szöveg visszhangjával. A szöveg bennünk megszülető visszhangja ugyanis az, ami változásra serkenthet, a terápiás csoport pedig lehet az a közeg, ami gondolatainkat átélve ösztönöz bennünket megkeresni mindazt, ami segít. A terapeuta⁴, a csoportvezető pedig kíséri, támogatja a csoporttagokat az önismereti folyamatukban, segíti megtalálni azt, ami üdítő erővel hathat a problémáik leküzdésében.

A biblioterápia erejét abban látom, hogy a szöveg által közvetített érzéseket és képeket automatikusan, öntudatlanul is saját, egyéni aktuális élethelyzetünkbe helyezzük, s olykor különös módon megvilágosodunk általuk. A szövegre vonatkozó szabad asszociációval ugyanis feltárhathjuk önmagunk eddig ismeretlen területeit: mint valami fénysugár, ami az addig sötét helyet megvilágítva új nézőpontokat, más látásmódot tesz lehetővé. Az ilyen „megvilágosító pillanatok” épp úgy különbözőképpen hatnak az emberekre, ahogy az élet más összefüggései is. A csoport pedig lehetőség arra, hogy egymás gondolatát meghalljuk és befogadjuk, ami belénk szivárog, és aztán új felismerésként bukkanhat elő. Ugyanaz a történet az egyik embert összezavarja, a másik számára csak egy kedves sztori. Ami az egyikünk számára választ ad, másikat gyötör kételyek közé veti. A megoldás, amire az egyik ember éveket vár, egy másik ember számára másodperc alatt egyértelművé válhat, mert épp a megfelelő pillanatban kapott el egy sort.⁵

Egy szöveg komoly változásokra ösztönözhet, ha az a megfelelő közegben kerül kibontásra, amit a terapeuta, valamint a csoport munkája támogat, erősít. Különböző befogadás-elméletek tárgyalják, hogyan hat, milyen folyamatokat indít el az olvasóban egy szöveg. A biblioterápiához Normann Holland tranzaktív irodalomelmélete⁶ áll a legközelebb, aminek a középpontjában az olvasó áll. Az elmélet lényege – köznapi szavakkal kifejezve – az, hogy a műben lévő üzenetre az olvasó válaszol, vagyis saját tapasztalatait, élményeit, saját életét keresi benne. Azt emeli ki, ami saját szempontjából fontos: tényeket vagy érzelmeket. Sok ember nem az esztétikai élményért olvas, hanem megoldást keres a könyvben élete problémáira. Ez a megfogalmazás akár a könyv (vagy bármilyen szöveg) biblioterápiában (is) betöltött terápiás funkciójának az egyik lehetséges definíciója is lehetne.⁷

Az irodalom adta élményt a hollandi befogadás-modell szerint tehát valójában nem a műből, hanem saját magunkból merítjük, egy biblioterápiás csoport beszélgetésének lényege pedig, hogy a csoporttagok elérjenek egy önmagukról szóló tapasztalathoz, ahol a szöveg kiindulópont problémájuk megbeszéléséhez.

Freud egy értelmezése is ide kívánczik; eszerint a képzelet a vágyak kivetítése, a konfliktusok, a kellemetlen események megismétlése azzal a céllal, hogy felülkerekedjünk rajtuk.⁸ Erre a „felülkerekedésre” kiváló eszköz a szöveg, és remek helyszín egy biblioterápiás csoportfoglalkozás.

A biblioterápiás csoport

„Az ember nem tabula rasa, amikor egy csoportba lép (...) Hiszek abban, hogy ha a csoport légköre serkentő, a csoport és a csoporttagok megvalósítják a bennük rejlő lehetőségeket. A csoportnak ez a képessége lenyűgöz. Talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy nagyfokú bizalom fejlődjön ki bennem a csoportfolyamat iránt. Olyannak tűnik számomra a csoport, mint egy organizmus, amely érzékeli saját irányát, noha nem tudja intellektuálisan meghatározni azt. Ez felidéz bennem egy orvosi filmet, amely valaha mély benyomást tett rúm. A film a fehérvérsejteket mutatta, amint össze-vissza mozognak a véráramban, amíg meg nem jelent egy kórokozó baktérium. Akkor viszont – úgy, hogy az csak célirányosként írható le – feléje fordultak, körülvették, fokozatosan elnyelték és szétroncsolták, majd ismét össze-vissza mozogtak. Ebhez hasonlóan a csoport is felismeri folyamatának egészségtelen elemeit, rájuk koncentrálnak, megtisztítják vagy megszünteti őket, és az egészségesebbé válás irányába mozog tovább. Szerintem ez a »szervezet bölcsessége«, amely minden szinten megmutatkozik, a sejttől a csoportig»⁹ – vallja Carl R. Rogers.

Rogers óta nincs éles határ a terápia és a fejlesztés között, és egyre inkább előtérbe kerül az egészségesek erősítése, az ún. „egészségesek pszichoterápiája”. A korábbi orvosi, betegség-egészség paradigma helyett manapság egyre inkább helyet kap a különféle lélektani segítő-támogató, fejlesztő módszerekben a normalitáson alapuló, „normál ember, normális problémáiban való segítségadás” elve.¹⁰

Ilyen segítségadást jelenthet a biblioterápia, mert a belső integrálódást, a másik ember megértését, a hiteles kapcsolati képességek elérését, a társas érzelmi helyzetek kezelését veszi célba akár korrekciós, akár fejlesztési szándékból a „szervezeti bölcsességgel” megtámogatva.

De hol a kapcsolódás a generációs kérdés, a karriermenedzsment és a biblioterápia között?

Hipotézisem kifejtése

Vállalatvezetők, HR szakemberek és pszichológusok körében is egyre gyakrabban hallani az „X, Y, Z generáció” kifejezéseket. Az utóbbi időben egyre több vezetőtől (elsősorban HR szakemberektől) hallom, hogy generációs problémával küzdenek a munkahelyeken. A vállalati működés szempontjából nincs rossz vagy felesleges generáció. Nyilvánvaló, hogy mindegyiknek megvan a szervezet szempontjából előnyös tulajdonsága és attitűdje. Sikeres együttműködésük kulcsa az eltérésük ismerete és elfogadása. Az „Y” és „Z” generáció jelen van a munkaerőpiacon, érteni kell őket és számolni velük. Azok a szervezetek, amelyek képesek rájuk hangolódni, erősségeiket és erényeiket felismerni, megérteni és továbbfejleszteni, véleményem szerint, sikeresebben fognak működni is.

A generációknak együtt van ugyanis dolguk – a munkahelyeken is! A sikeres együttműködéshez pedig a csoportközi párbeszéd javítása és az empátia fejlesztése szükséges. Ehhez kiváló eszköznek tartom a biblioterápiát.

A célcsoport

Az „Y/Z”-kről sokszor az a visszajelzés, hogy túlságosan erős az önbizalomuk, és egy „kicsit helyre kellene tenni őket”. Ezzel szemben talán meglepő lehet, hogy ők viszont pont az önbizalom területén szeretnének fejlődni. Ennek az lehet a magyarázata, hogy

ez a nemzedék már úgy nőtt fel, hogy megtanulta „túláságosan” képviselni az értékeit és önmagát, holott csupán bizonyítani szeretne. Hajtja a megfélelés erős vágya is, mert szeretné, hogy észrevegyék, és értékeljék, amit tesz.

A szövegválasztás

A mai fiatalok különböző helyekről szerzik be az információkat, a monitoron egyszerre több oldal van nyitva előttük, és folyamatosan megosztják a figyelmüket. Nem az egészre koncentrálnak, nem a teljeset akarják megérteni, hanem csak egyes információkat keresnek. Az interneten történő ismeretszerzés „ugrásszerű”, azaz ugrál a szem és a gondolat is, így létre sem jöhet lineáris gondolkodás.¹¹ A verbalitás helyét átvették a képek, erre épülnek a szövegek, amelyek a képi mondanivalót csak kiegészítik. Nincs jegyzetelés, mert mindent le lehet tölteni, visszaszorult az írásbeliség, ami pedig mélyítette és rögzítette a tudást. Milyen szöveggel lehet vajon őket megszólítani?

Olyan biblioterápiás foglalkozássorozatot terveztem, ami tematikus alkalmakon keresztül igyekszik megszólítani a résztvevőket. Örkeny egyperceseit választottam (egy alkalom kivételével, ahová egy kortárs verset vittem), úgy, hogy mindegyik mű egy bizonyos helyzettel foglalkozott, és ezek mentén haladtunk alkalomról alkalomra. Miért Örkeny? – erre adja meg a választ ő maga: „*Meguntam, hogy leírjak egy emberi arcot, egy ruházatot, egy szobát, egy tájat. Rájöttem, hogy már mindenki látott arcot, ruhát, szobát, tájat. (...) S azután rájöttem, hogy voltaképpen a kitalált cselekmény is fölösleges, mert ahelyett, hogy az írás lényegét: a drámát, az összeütközést erősítene, lerontja. Kezdtém lefaragni az öncéli cselekményből. (...) Tehát nem mesélek el epikus módon történeteket, hanem bizonyos rezonanciákat próbálok kiváltani...*”¹²

Örkeny írásait groteszk humor hatja át, nincs bennük egyértelműen jó vagy rossz ember – a tragédiák néha komédiába fordulnak, a szereplők hol így, hol úgy reagálnak az eseményekre. Egyperceseiben az olvasó egyben társszerző is. Arra gondoltam, ez izgalmassá teheti a szövegeket a fiatalok számára, hiszen ehhez az kell, hogy a műveket kilendítsék pozitív vagy negatív irányba. Ez a dinamikus megközelítés, úgy gondoltam, megfelelhethet az Y/Z generáció aktivitásának, állandó mozgásban levésének.

A program rövid leírása

A pályakezdő fiatalok életében „krízishelyzetnek” tekinthető, amikor végzősként az első munkahelyük keresésébe kezdenek. Jól ismerem ezt a problémát, hiszen fejevadász munkám során sokat foglalkoztam, foglalkozom olyan fiatal szakemberekkel, akik nemrég voltak ebben a helyzetben, és még elevenen él bennük az első munkahely megtalálásának nehéz időszaka. Azt is tudom, hogy micsoda zavar van a fejekben a téma kapcsán. Az önéletrajzírára, a felvételi interjúra való készülés „mesterfogásaira”, önmagunk jó színben történő bemutatására könyvtárnyi irodalom létezik. Megítélésem szerint ezek sok esetben félrevezetőek, hiszen azt mondják el, mit kell csinálni ahhoz, hogy sikeresen szerepeljünk, melyik kérdésekre milyen válaszokat kell adnunk, ahelyett, hogy arra fókuszálnának, milyen fontos a reális önismeret a munkaerőpiacon való hiteles jelenléthez.

Nagyon ritkán találkozom olyan felkészítő tréninggel is, ami az önismeretre helyezné a hangsúlyt, az erősségek tudatosítására, a fejlesztendő területek feltárására, azaz hogy önmagunkat ismerve és vállalva, „ön-azonosan” lépünk ki a munkaerőpiacra.

Adta magát tehát az ötlet, hogy a biblioterápiás önismereti csoport lehetőségét bevigyem az egyetemi hallgatóim közé. Úgy gondoltam, ötvözöm fejevdász tapasztalataimat a fejlesztő biblioterápiás csoport adta lehetőséggel és ezzel támogatom, gyakorlati – saját élmény csoport – tapasztalattal gazdagítom egyetemi tanulmányaikat.

Amikor hallgatókkal találkoztam karriermenedzsment témából kifolyólag, az volt az érzésem, hogy többségüket öndefiníciós bizonytalanság jellemzi. Azt a következtetést vontam le, hogy egy (akár tantárgyba beépített) önismereti csoport kíváncsivá teheti őket, és ez a kíváncsiság megfelelő alap lehet arra, hogy a fiatalokat bevonjam saját helyzetük feltárásába, és elősegítsem egy új, valós öndefiníció kialakulását.

Életút-tervezés, karriermenedzsment

Az ember és életpályája dinamikus kölcsönhatásban van egymással. A pályorientáció, a munkahely-változtatások, a pályamódosítások sikerességét biztosító feltételek között, a legtöbb kutatás szerint a személyiségjegyeknek van a legfontosabb szerepe. Az egyén önmeghatározása szükséges állomás a pályorientációhoz, a szakmai beilleszkedéshez és a beváláshoz. A karriertervezés egyik alappillére tehát az önismeret, az önértékelés, a szakmai élet állomásaival való azonosulás fontos összetevője pedig az egyén önmagával való azonosulási képessége.

A program céljai

A programmal kapcsolatosan az elsődleges célom az volt, hogy a résztvevők az önismereti folyamatban a meglévő kompetenciáik tudatosítása mellett új kompetenciákat sajátítsanak el a munkaerőpiacra történő belépéshez. Önismeretük mélyítésével ugyanis fejleszthetik empátiás készségeiket, önmaguk képviselését, mások álláspontjának befogadását, erősíthetik a csapatszellemet, az illeszkedést, a kooperációt, valamint újszerű látásmódhoz juthatnak. Másodlagos célom az volt, hogy a modul az oktatásba beépülve segíti a hallgatókat abban, hogy új oldalról ismerjék meg egymást is, ami támogatja az egymással történő együttműködésüket, valamint a tantárgy sikeresebb elsajátítását, beépülését. Végül célom volt az is, hogy a foglalkozások visszavezessék a résztvevő fiatalokat az irodalomhoz, az olvasáshoz.

A fenti célok mellé, a korábban tárgyalt részekben leírtak közül az alábbi megállapításokat szeretném kiemelni:

- a biblioterápiás jellemzően csoportos keretek között zajló önismereti munka, amelynek eszköze a szöveg;
- a mű üzenetere az olvasó válaszol, vagyis saját tapasztalatait, élményeit, saját életét keresi benne, azt emeli ki, ami számára fontos;
- a biblioterápiás csoport társas helyzetnek tekinthető, a csoport lehetőséget ad arra, hogy az egyén saját olvasata mellett a többiek véleményét is befogadja, integrálja azokat önmaga számára;
- az ember és életpályája dinamikus kölcsönhatásban van egymással;
- az életpálya a személyiségfejlődési folyamat dinamikus tükrözője, megmutatkozik benne az elégedettség, az eredményesség és az önmegvalósítás;

- a pályorientáció, a munkahely-változtatások, a pályamódosítások sikerességét biztosító feltételek között a személyiségjegyeknek döntő szerepük van.

Ezeket a megállapításokat elfogadva azt tűztem ki célul, hogy a Karriermenedzsment tantárgy kereteibe beépítem a biblioterápiás csoportfoglalkozás-sorozatot a következő területek fejlesztésére: önismeret, empátia, asszertivitás, stresszkezelés, konfliktuskezelés és önbizalom-erősítés.

Összegezve, a következők vizsgálatára tettem kísérletet:

- Hogyan segíti az önismeret a pályakezdők („Y/Z” generációs fiatalok) munkaerő-piacra történő belépési attitűdjét?
- Hogyan alakítja a biblioterápiás önismereti csoport az interperszonális (ide értve a generációk közötti kommunikációs) készségeiket, illetve az önismereti modulban átélt csoportélmény (a csoportmunka, mint közös tevékenység) segíti-e, hatékonyabbá teszi-e magát az oktatást, annak élvezhetőségét, emeli-e a tantárgyba való hallgatói bevonódást?

A foglalkozások során érintett legfontosabb témák

Várakozásom beigazolódott, szerették az egyperceseket, jól tudtak velük dolgozni. Örökény művei közül a következőkkel foglalkoztunk: *Örömhír, A magunk megvalósításának néhány változata, Hajnali telefon, Gondolatok a pincében, Dal*. Ezek mellett felhasználtam Ingrid Sjöstrand *Van hozzá közzéd?* című versét.

A következőkben kronologikusan foglalom össze azokat a témákat, amelyeket a foglalkozások sorozata alkalmával érintettünk.

A siker, akár a munkához, akár az elismertséghez kapcsolódott, dominánsan megjelent. Úgy tűnik fel, hogy a pályakezdők generációja fontosnak ítéli a sikert, az elismertséget, ami a szakmai előbbrejutásban, az elért pozícióban, de a munka területén elért eredményekben is megjelent. Elhangzott, hogy a sikeres munkahelykeresés (és így a siker) szempontjából elengedhetetlen az önismeret és az önfejlesztés, illetve, hogy – bár mindannyian ismerjük önmagunkat valamennyire – nagyon izgalmas lehet az önismerettel csoportban foglalkozni.

Fontos és időről-időre visszatérő téma volta a felelősség kérdése, azaz, hogy meddig felelősek a szülők az életükért, honnan száll át rájuk, és főleg mit kezdjenek vele.

A környezet nyomása okozta szorongás is kulcstémaként került elő, mint ahogy a célkitűzés és a döntés is.

Ezt követte a lehetőségek kérdésköre. Megállapították, hogy megfelelően felkészülve, tudni kell élni a lehetőségekkel, és hogy semmit sem szabad elszalasztani, mert soha nem lehet tudni, hogy melyik lehetőség hová vezet. Ugyanakkor fontos elfogadni és értékelni azt, ami van.

Kritikus témaként került feldolgozásra a közösség, a valahová tartozás: az, hogy az őszinte, mély egymáshoz tartozáshoz szükséges az önfeltárás és az egymás iránti figyelem, empátia. Megállapították, hogy késznek kell lenni erre, nem pedig távolságtartóan a felszínen maradva, közönyösen, közömbösen viselkedni.

A végén megállapodtak abban, hogy a csoportban őszinte, szabad légkör alakult ki, figyelmük és türelmük volt egymás iránt. Inspiráló volt az elfogadás, az „álarc nélküiség” lehetősége.

A program terápiás hatásai

A program terápiás hatásait illetően, amelyeket a résztvevők által írásban (kilépő kérdőív) és szóban történt visszajelzésekre alapozom, úgy gondolom, több területen történt változás. A hallgatók összességében magabiztosabbak lettek, fejlődtek empátiában és önismeretben, a türelem és a figyelem területén. Csoportszinten pedig erősödött a kötődésük, új oldalukról ismerték meg egymást, ezáltal őszintébbek és bátrabbak lettek egymás között. Bensőségesebb és bizalmasabb, sőt meglepően pozitív lett az egymáshoz való viszonyuk.

Beigazolódtott az is, hogy határozott igényük lenne ilyen jellegű foglalkozásra akár az oktatásba, akár az egyetemi karrieriroda szolgáltatásaiba építve.

Összegzés

Furcsamód a saját szemszögünkéből sokszor különösnek tartjuk a másik embert, és mennyire igaz ez, ha történetesen egy másik generációhoz tartozik. Azonban ha ismerjük, mi jellemzi a másik generációt, és tudjuk, hogy milyen nézőpontból látja a helyzeteket, vagy magát a világot különbözőnek hozzánk képest, ha „felvesszük az ő szemüvegét”, akkor azt is megnézhetjük, ő hogyan lát minket. Azért hasznos ismerni a generációs „sztereotípiákat”, hogy megértsük egymást, a másik motivációját, és azt, hogy miért olyan amilyen, miért úgy működik, ahogy.

Olyan ez, mint amikor egy szöveggel foglalkozunk. Ki így, ki úgy értelmez egy-egy helyzetet, azonosul egy karakterrel, vagy épp elutasít egy szereplőt. Ez ugyanúgy nem azt jelenti, hogy az egyik álláspont jobb, vagy rosszabb, mint a másik, hanem azt, hogy más. Ezekhez az értelmezésekhez ugyanis emlékeinket hívjuk elő, azokat, amik életünk során meghatározóak voltak, belénk égtek. A szöveg egyéni értelmezéseinek esetenként annyi árnyalata van, ahány olvasója, és ehhez nem is kell generációs különbség.

Sok mindenben lehetünk mások, sok mindenben hasonlítunk is, de egy valami biztosan közös bennünk, ez pedig a jelen, amiben élünk. A jelen az, ahol meg kell tanulnunk hatékonyan együttműködni, legyen az biblioterápiás önismereti csoport vagy többgenerációs munkahelyi környezet.

A program megerősített abban, mennyire fontos lenne ennek a célcsoportnak az önismeret és ezen keresztül az empátia fejlesztése, a kommunikáció javítása, valamint a csoportban végzett tevékenység kapcsán az együttműködési képesség erősítése.

Az eredeti elképzeléseket követve a jövőben újabb foglalkozás-sorozatok megvalósítását terveztem egyetemisták számára. Elképzelhetőnek tartom azt is, hogy nyitott csoport keretében szervezem, hogy minél több hallgatóval ismertessem meg az irodalmat segítségül hívó önismereti csoportmunkát.

JEGYZETEK

1. Az Y és Z generációk közötti határt a legtöbb szakirodalom 1995-re teszi. Azonban egy generációs határ sem tekinthetőek statikusnak. Fontos hangsúlyozni, hogy akkor, amikor generációhoz való tartozásról beszélünk, nem a születési évszám a mérvadó, hanem szocializációs környezet. Tehát a jelenleg végzős, friss diplomás, pályakezdő korosztály épp a generációs határ nemzedéke, ezért mindkét „típus” karakterjegyeit hordozza magán, így még összetettebb az, ami jellemzi őket, ezért munkámban a hallgatókat, mint „Y/Z” generáció jelölöm.
2. G. Tóth Anita: A biblioterápia klinikai alkalmazásáról. = Könyvtári Figyelő 2016. 1. sz. 17. p.
3. Dr. Vértés László: Az idősek biblioterápiájáról, Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 1997. 10. sz. 44. p.
4. A „terápia” görög eredetű szó, jelentése szolgálat, kísérés.
5. Detlev Blenk: Történetek trénereknek, coachoknak, tanároknak, tanácsadóknak, vezetőknek. Miskolc, Z-Press Kiadó Kft. 2010. 12. p.
6. Béres Judit: A tranzaktív irodalomelmélet biblioterápiás alkalmazhatóságáról. Reciti-Recenziós Portál, 2013. 3. p. Elérhető: <http://reciti.hu/wp-content/uploads/BeresJudit.pdf> / (2016.04.07.)
7. Béres Judit: A tranzaktív irodalomelmélet... 3. p.
8. Millar, Susanna: Játépszichológia. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1973. 23. p.
9. Carl L. Rogers: Lehetnek-e egy csoportban facilitátor? In: MMSZKE Szocioterápiás Szöveggyűjtemény, szerk: Németh László, Budapest, 2003, 210. p.
10. Barcy Magdolna: Csoportmódszerek alkalmazása a segítségben és a fejlesztésben, Budapest, Akadémia Kiadó, 2012, 15. p.
11. Szilágyi Katalin: Öt perc alatt kiderül, ki alkalmas egy állásra
<http://www.hrportal.hu/hr/y-generacio-ot-perc-alatt-kiderul-ki-alkalmas-egy-allasra-20120730.html> (2016.04.09.)
12. Szabó B. István: Örkeny, Budapest, Balassi Kiadó, 1997.
<http://mek.oszk.hu/06900/06977/06977.htm> (2015.10.03.; 2016.04.23.)

Aleph integrált könyvtári rendszer az ELTE könyvtáraiban*

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem öt évvel ezelőtt, a 2010. év végén vásárolta meg az ALEPH integrált könyvtári rendszert (IKR). Az egyetem nyilvános közbeszerzési pályázatán nyertes Ex-Lb Kft. a könyvtárosokkal együttműködve már a szerződés-kötés napján megkezdte az addig használt Horizon rendszerről való zökkenőmentes áttérés előkészítését, az összes modulra kiterjedő oktatás megszervezését, amelynek eredményeként hat hét múlva mind a kölcsönzés, mind a hagyományos és időszakos kiadványok katalógizálása az új IKR-ben történt.

Előzmények

Az Egyetemi Könyvtárban a magyarországi intézményekhez hasonlóan a munkafolyamatok egészére kiterjedő gépesítést megelőzően egy részterület automatizált kezelését tűzték ki célul. Elsőként a periodikák szolgálati katalógusának gépi adaptációját kívánták megvalósítani a Base III Plus adatbáziskezelő-program segítségével, de a tervek között szerepelt egy egységes kardex- és rendelés-nyilvántartás kialakítása, a kurrens állomány-nyal kapcsolatos kiadványok szerkesztése is. Törekvéseik között szerepelt a könyvtárközi együttműködés kialakítása lemezek cseréjével, illetve online módon. 1989-ben megkezdődött a könyvek gépi feldolgozásának előkészítése: ehhez saját fejlesztésű programot (Biblios) dolgoztak ki a könyvtár munkatársai, amelynek dokumentációja még abban az évben elkészült. A tényleges munka 1990-ben kezdődött meg, és egészen 1995-ig e rendszerben történt a bibliográfiai leírások elkészítése.

1995-ben az ELTE könyvtárainak fejlesztési koncepciója egy modern könyvtári hálózat kialakítását tűzte ki céljaul a korábban megvásárolt Horizon integrált könyvtári számítógépes rendszer üzembe állításával.¹ A rendszer valamennyi moduljának használatba

* A tanulmány megírásához szakmai tanácsot adott Varga Klára, az ELTE Egyetemi Könyvtár Informatikai és Fejlesztési Osztály vezetője.

vétele azonban csak 1998-ban valósult meg, ekkor már a gyarapítás, valamint a folyóiratok katalogizálása is a Horizon keretében történt. Három magyarországi egyetem könyvtára (Semmelweis Egyetem, Miskolci Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem) között szoros együttműködés alakult ki az azonos IKR használata kapcsán: szakembereik egységes szabályokat hoztak létre, a rendszeradminisztrátorok és a katalogizálók között rendszeres volt az együttműködés. Az ELTE-n másfél évtizedes használat után érett meg a helyzet a váltás szükségességének megfogalmazására. A legfontosabb érvek között szerepelt a fenntartási költségek jelentős megemelkedése (amelynek oka a Semmelweis Egyetem és a Miskolci Egyetem könyvtára rendszerből való kilépése volt), valamint a szükséges magyarországi fejlesztések elmaradása. Ennek következményei azok a hiányosságok is, amelyek a feldolgozó munka és az információkeresés hatékonyságát gátolták. A legfontosabb problémák az alábbiakban foglalhatók össze:

- Az egyedi leltárnapló nem volt integrált része az ELTE-n használt verzióknak.
- A bibliográfiai rekordok importja rendkívül körülményes volt, hiányzott a rendszerbe építhető úgynevezett fix rutinok (az átemelt rekordok automatikus megfeleltetése a MARC21 szabványnak) lehetősége.
- A Horizon egyetemen alkalmazott verziója csak a transliterálást támogatta, a meglehetősen korlátozott számú karaktert tartalmazó ALA kódkészletet használta, amely alkalmatlan volt a latin betűs írástól eltérő írásrendszereket használó dokumentumok adatainak alternatív grafikus megjelenítésére.
- Nem felelt meg a hatékony, gyors információkeresés követelményének: korlátozott volt a keresőkérdések szűkítésének vagy bővítésének lehetősége, az ismérvek megfelelő kombinációja, valamint a logikai operátorok alkalmazása.

2009-ben az ELTE Szenátusa határozatban² rögzítette könyvtárfejlesztési stratégiáját, amelynek lényeges pontja egy olyan egységes alapelvek szerint működő, összehangolt szolgáltatásokat nyújtó könyvtári rendszer létrehozása, amely *„gyorsítja az oktatók, kutatók és a hallgatók információhoz való hozzáfutását és felhasználóbarát a hálózat minden egységében.”*³ Fontos szempontként szerepelt a hatékonyság, az erőforrások gazdaságosabb felhasználása. Ennek érdekében az ELTE tagkönyvtárai egymással együttműködve, a korszerű információs technológiákat alkalmazva biztosítanak hozzáférést az intézmény tudásvagyonához az egyetem polgárai, a tudományos közösség tagjai, valamint a szélesebb közönség számára. A határozat nyomatékosan megfogalmazza annak szükségességét, hogy a földrajzi tagoltsága ellenére (az ELTE-n több mint ötven kari, intézeti, tanszéki és karon kívüli könyvtár funkcionál) az egész intézmény könyvtári rendszerében egy közös integrált könyvtári rendszer működjön, és abban valamennyi újonnan beszerzett dokumentum elérhető legyen.

Új integrált könyvtári rendszer beszerzésének előkészítése

Az integrált könyvtári rendszer elodázhatatlanná vált lecserélésének előkészítése egymással párhuzamosan több szálon is megindult. Fel kellett mérni, hogy az új rendszer milyen elvárásoknak kell hogy megfeleljen, milyen kínálatból választhatnak az ELTE könyvtárai, és hogy mekkora a rendelkezésre álló forrás.

A műszaki követelményekről megindultak a tárgyalások az ELTE Informatikai Igazgatóságával. Elsődleges szempontként fogalmazódott meg, hogy az új szoftvernek az

ELTE intézményi felhőjébe – virtuális szerverparkjába – kell beilleszkednie,⁴ de felmerültek olyan megoldások is, mint a vékony kliens rendszerű hálózat kiépítése. További fontos szempont volt, hogy az idézett szenátusi határozattal összhangban egy komplex, az egyetem teljes digitalizált állományára is kiterjedő szolgáltatási rendszer valósuljon meg.

Az elvárások feltérképezéséhez kapcsolódott két kérdőíves felmérés. Az egyik a könyvtárhasználók, a másik a könyvtárosok elégedettségét vizsgálta az ELTE-n használt könyvtári rendszerekkel kapcsolatban. A visszajelzések nagyjából igazolták az általunk megfogalmazott hiányosságokat, problémákat, illetve további szempontokra is rávilágítottak. Elsősorban a felület megjelenésével és alakíthatóságával, valamint a keresési és lementési lehetőségekkel voltak elégedetlenek. A könyvtárosok pedig a magyar támogatás hiányát, a WebOPAC elavultságát, valamint a többkötetes és analitikus feltárás megoldatlanságát kifogásolták.

A hazai piacon elérhető integrált könyvtári rendszerek kínálatának felmérése az azokat működtető könyvtárak meglátogatásán, a terjesztők és használók bemutató előadásain és szakcikkein, valamint az azokkal már kapcsolatba került kollégák tapasztalatain alapult. Az ELTE integrációja során csatlakozott új karok eleve más könyvtári rendszereket hoztak magukkal. A tapasztalatokat integrált könyvtári rendszerenként, és azonos szempontok szerint kialakított két táblázat foglalta össze: egy-egy műszaki és funkcionális paramétereket tartalmazó táblázat, és egy-egy erősségeket, gyengeségeket, lehetőségeket és veszélyeket felsorakoztató SWOT analízis készült.

Az adatok összegyűjtése után megkezdődhettek a konkrét tárgyalások a szükséges források előteremtésére. Ehhez az egyetem vezetése számára döntés-előkészítő anyag készült, amely az egyetemi stratégiai elvárások rendszerébe illesztve mutatta be a könyvtárak által képviselt számszerűsített értékeket, vagyont, és ezzel összefüggésben a fejlesztés tétjét. Kitért az új integrált rendszer beszerzésének részletes indoklására, az eredményesség, stratégiai és technikai kritériumokra is. Nem kerülhette meg az ingyenes könyvtári rendszer bevezetésének vizsgálatát sem, amelyben nem látta a kívánt funkcionalitás és a stabil fenntarthatóság biztosítását. Belekerültek az egyes integrált rendszerekről készült SWOT analízisek. A dokumentumot a megvalósításra vonatkozó konkrét, alternatívákat is tartalmazó javaslatok zárták.

A közép-magyarországi régió uniós infrastrukturális beruházásokból csak korlátozottan részesülhet, így végül nem sikerült annyi forráshoz jutni, ami lehetővé tette volna, hogy az integrált könyvtári rendszer cseréje összekapcsolódjon a korszerű, digitális világ elvárásainak is megfelelő eszköz bevezetésével. Ezért egy olyan rendszer beszerzésére kellett felkészülni, amely kiküszöböli az eddigi funkcionális problémákat, egyben magában hordozza a bővítés lehetőségét is.

A behatárolt anyagi keretek ismeretében először is meg kellett vizsgálni a Horizon fejlettebb változatára való átállás alternatíváját, feltételeit. A Horizon (a legújabb verzió elnevezése Symhony) a világ egyik piacvezető integrált könyvtári rendszere.⁵ Az 1990-es évek végén Magyarországon megnyerte a MOKKA pályázatát is, és ezzel párhuzamosan szerephez jutott a német közös katalógizálás megújításában.⁶ A MOKKA fejlesztést végül a Dynix nem valósította meg. Ezzel meghiúsult az a törekvés, hogy a hazai könyvtári követelmények erőteljesebb érvényesítése érdekében legyen a Horizonnak magyarországi képviselője.⁷ A magyar partnerek számára a Horizont német terjesztő közvetítette, így a hazai adaptálását megelőzte a német környezetbe való átültetés, bonyolultabbá téve a

rendszer, és lelassítva az eredeti fejlesztések és frissítések átvételét. A Dynix és Sirsi cégek összevonása után a SirsiDynix korábbi termékei fejlesztésének megszűnéséről döntött. A fejlesztőkkel folytatott tárgyalásokon nem sikerült elérni sem azt, hogy a terméket ne a német közvetítőn keresztül biztosítsák, sem azt, hogy a Horizont kiváltó termékükhöz, a Symphony rendszerhez szoftverfrissítésként lehessen hozzájutni.

Maradt tehát a közbeszerzés kiírása. A lebonyolítók döntése értelmében bírálati szempontként csak az ár és a teljesítési határidő jöhetett számításba. A rendszer bekerülési ára mellett összességében ugyanolyan súllyal szerepelt a következő években fizetendő szoftverkövetés és karbantartás díja. Mivel egy működő rendszert kellett lecserélni a könyvtárak zökkenőmentes üzemelésének fenntartásával, az akadémiai év felépítéséből adódóan az áttérésre nem lehetett két hónapnál hosszabb időt biztosítani. A pontozásba így bekerült a teljesítési határidő, és a késedelmi kamat mértékének vállalása is. Ez az értékelési mód azonban nem volt elég az elvárt funkcionalitás és minőség garantálására, ezért egy nagyon részletes műszaki leírás társult az ajánlati kiíráshoz.⁸

A műszaki dokumentáció tartalmazta az ELTE könyvtári struktúrájára vonatkozó szükséges ismereteket, a migrálandó adatok körét – a mintegy kétmillió különböző átvendő rekordok típusonkénti megoszlását, szerkezetét, valamint a jogosultsági és hozzáférési igényeket. Az informatikai környezet elvárásait az Informatikai Igazgatóság munkatársai, míg a teljes könyvtári funkcionalitást lefedő követelménylistát a könyvtárosok állították össze.

A határidő szűkre szabott kerete, a feladat monumentalitása, egyes elemeiben innovációt kívánó újszerűsége, és a nem „dobozos” termékekhez igazodó, hanem az egyéni igényeket teljes részletességében felvonultató műszaki leírás nehéz feladat elé állította a pályázókat. A tenderre összesen három jelentkező adta be az ajánlatát. Egyikük terméke a kötelezően előírt bemutatón nem tudta felmutatni a meghatározott funkcionalitást, míg a másik két pályázat közbeszerzés-technikai okokból bizonyult érvénytelennek. A nyári átállás így meghiúsult, az eredménytelenség miatt új kiírást kellett közzétenni. Mivel az átállás ideje ezúttal a téli vizsgaidőszak környékére esett, a kölcsönzés leállítását két hétre kellett limitálni. A második körben az Aleph integrált könyvtári rendszer pályázata nyert.

Aleph integrált könyvtári rendszer az ELTE-n

A hosszú és kiterjedt előkészítő munka meghozta gyümölcsét. A Horizontról való átállás – a szállító, az Informatikai Igazgatóság és a könyvtár munkatársi erőfeszítésének köszönhetően – a tervezett ütemben és az adott keretek közé szorított elvárásokat részben túl is teljesítve megtörtént.

Az új rendszerre való áttérés pontosan kidolgozott terv szerint zajlott: a Horizont egyes moduljainak előre meghatározott időpontokban történt leállításával egyidejűleg indult az adatok teljes körének áttöltése. A komplett adatbázis konverziója, amely magába foglalta valamennyi, korábban is a közös IKR-ben dolgozott egység adatállományát, másfél hónap alatt befejeződött. Összességében 500.000 bibliográfiai rekord és 785.000 példányrekord, valamint az összes kölcsönzési, gyarapítási és history rekord átkerült az új rendszerbe. A munkálatok elvégzése mindössze két hetes lezárást igényelt: ezt követően

az összes munkafolyamat (kölcsonzés, hagyományos és időszaki kiadványok katalogizálása) már az Aleph IKR-ben történt.

Az Aleph két, országosan unikális megoldást is megvalósított a fejlesztés során. Az intézményi „felhőben” – a virtuális szerveren – történő működést, és a nem latin karakterű művek nemzetközi szabványon alapuló feldolgozását. A könyvtárhasználók végre korszerű online katalógust kaptak, egyben az online felületen a kölcsönzési funkciók is egyszerűbbé váltak, illetve kibővültek. A katalógus tartalma kiszélesedhetett a többféle dokumentumtípus feldolgozását lehetővé tevő katalogizáló modul következtében. A globális-lokális olvasói rekord kezelése eredményeképpen egy olvasó egyetlen ELTE könyvtárba beiratkozva az egyetem több könyvtárának is tagja lehet úgy, hogy közben könyvtáranként eltérő kölcsönzési szabályok is megengedettek. A könyvtárosok számára legfontosabb „bónusz” funkció, hogy az Aleph telepítésével egy osztott katalógust is kaptak az ELTE könyvtárai, így a magyar és a világ számos nagy egyetemén is használt Aleph-katalógusok leírásai egy mozdulattal beemelhetők az ELTE-katalógusba. Ez nagyságrendekkel meggyorsította az egyetem számos idegen nyelvű gyűjteményének gépi katalogizálását. A digitális környezettel összefüggő fejlesztéseket anyagi lehetőségek hiányában ebben az ütemben nem lehetett megvalósítani. A bővítés azonban folytatódhat, mert az Aleph maga is rendelkezik ilyen típusú modulokkal, illetve olyan illesztő moduljai is vannak, amelyekeken keresztül digitális szolgáltatásokhoz kapcsolódhat.

A migrálás folyamata

Az Egyetemi Könyvtár által összeállított forgatókönyv tartalmazta a szabványos MARC bibliográfiai rekordok (az Aleph bármely MARC szabványt tudja kezelni), valamint az authority rekordok és a hivatkozásaik átvételét. Összeállítottuk a példányrekordok adatainak konvertálási elemeit, a konverzió a bibliográfiai rekord és példányrekord közötti kapcsolatok felépítését is magába foglalta (az egy bibliográfiai rekordhoz tartozó példányrekordok száma korlátozás nélküli). Az alapértelmezett űrlaptípusok tartalmazzák a 000 és 008 mezőkben a MARC21 szabványból következő dokumentumtípushoz kapcsolódó, illetve a tranzakciókból automatikusan levezethető kódokat. Az űrlapban megadott mezők értékei a katalogizálási folyamat során igény szerint módosíthatók a beépített űrlapok segítségével. A bibliográfiai rekordazonosító száma automatikusan bekerült a bibliográfiai rekord 001-es mezőjébe.

Az importált rekordok csak egy ellenőrzési folyamat után kerültek a szerverre. A kontrollt a rendszer egyik beépített szerviz programja biztosította, rekordegyezés esetén az Aleph merge funkciója használatával egyesíteni lehetett a rekordokat.

Fontos feltételként szabtuk meg, hogy az Aleph export formátum az adott könyvtár igényeinek megfelelően módosítható, szabadon paraméterezhető legyen. Ezzel például a MOKKA, az ODR, a MOKKA-R számára is biztosított a rekordok előírt formátumban való szolgáltatása.

Az adatbázis további bővítése

A konverzió utáni ellenőrzésekkel, a szükséges korrigálásokkal párhuzamosan megkezdődött a közös IKR-től eltérő rendszerekben, nyilvántartásokban feltárt kari, tanszéki, középiskolai adatállományok áttöltésének az előkészítése. A feladatokat három fő

csoportba soroltuk, bár egy-egy csoporton belül is különböző megoldások kidolgozása mutatkozott célravezetőnek:⁹

- a Bárczi Gusztáv Gyógyypedagógiai Kar (BGGYK) és a Pedagógiai és Pszichológiai Kar (PPK) könyvtárainak csatlakozása az Aleph rendszerhez;
- az ELTE könyvtári hálózathoz tartozó, különféle adatbázisokat használó iskolai könyvtárak számára közös lekérdező felület kialakítása;
- egyes feltáratlan állományrészek feldolgozása az integrált könyvtári rendszerben.

A BGGYK korábban a Corvina rendszerben dolgozott, leírásait a USMARC és a MARC21 szabvány szerint készítette el. (Az egyetem tagkönyvtárai mind a korábban használt Horizon rendszerben, mind az új IKR-ben a MARC21 szabvány szerint dolgoztak, dolgoznak.) Olyan bibliográfiai rekordok is fellelhetők voltak az adatbázisában, amelyek korábban egy ISIS rendszerből kerültek áttöltésre. A migrálás során összesen 81.036 példányrekord került az új IKR-be.

A PPK Könyvtára az SrLIB integrált rendszert használta, és az ELTE többi könyvtárától eltérően a HUNMARC szabályzat szerint dolgozott. Adatbázisának áttöltésekor 101.065 példányrekorddal növekedett az Aleph IKR-ben lévő példányrekordok száma. Az eltérő rendszerek, és a különféle MARC szabványok alkalmazásából, a nem tökéletes duplumszűrésből adódó hibák javítása előre megtervezett ütem szerint folyik. A rekordok korrigálása részben automatizálható, részben viszont manuális beavatkozást kíván. A két kar közös rendszerhez való csatlakozása a több évet igénybe vevő utómunkálatok ellenére is jelentős eredmény, mert ezzel az ELTE valamennyi kari könyvtára azonos integrált könyvtári rendszert használ. Mindez összhangban van az Egyetemi Könyvtár hálózati reformkoncepciójának elfogadásáról szóló szenátusi határozattal, az egységes integrált rendszer kötelező bevezetésének és az egyetemi egységes virtuális könyvtári rendszer kialakításának követelményével.

Az ELTE könyvtári hálózathoz tartozó iskolai könyvtárak különféle adatbázisokban tárnak fel dokumentumaikat. E rendszerek megtartása mellett olyan közös lekérdező felület kialakítását tűzte ki célul az Egyetemi Könyvtár, amely a középiskolások számára biztosítja a közvetlen tájékozódási lehetőséget az ELTE teljes dokumentumvagyonában, és lehetővé válik számukra az egész könyvtári rendszer által nyújtott szolgáltatások igénybevétele. A csatlakozott könyvtárak: az Apáczai Csere János Gyakorló Gimnázium Könyvtára (KisTéka, 11.000 rekord), ELTE Gyakorló Általános Iskola és Középiskola Könyvtára (KözTéka, 24.417 rekord), a Radnóti Miklós Gyakorlóiskola Könyvtára (SZIKLA-21, 4367 rekord), Trefort Ágoston Gyakorlóiskola Könyvtára (SZIRÉN, 15.000 rekord). Az ELTE könyvtárainak portálján elérhető közös katalógusban a lelőhelyre történő szűkítés funkció használatával továbbra is biztosított a lehetőség, hogy az olvasó kizárólag a középiskolai könyvtárak állományában kutasson.¹⁰ Az adatbázisok áttöltése szabályos időközönként történik, ennek során a könyvtárak által használt HUNMARC formátumot át kell alakítani MARC21 formátumra. Az ilyen kis adatbázisok egynapos átfutási idővel konvertálódnak.

Főként a kisebb tanszéki könyvtárak estében fordult elő, hogy egyszerűbb számítógépes nyilvántartásokban, illetve papíralapú katalógusokban tárták fel az állományukat. Ezeknek a dokumentumoknak jelentős része unikálisnak mondható, többsége kizárólag az ELTE valamelyik tagkönyvtárának állományában érhető el, ezért különösen fontosnak tartottuk, hogy a szurrogátumaik megjelenjenek az egyetem elektronikus katalógusában.

E munka eredményeként hozzávetőleg 27.000 rekord vált elérhetővé a WebOPAC-ban, köztük a Spanyol Nyelv és Irodalom Tanszék, az Olasz Nyelv és Irodalom Tanszék és a Konfuciusz Intézet könyvtárának állománya, valamint a Germanisztikai Intézet könyvtárának Skandinavisztika gyűjteménye. E kiadványok feldolgozottsági szintje, a feltárás módszere rendkívül változatos volt, így az Aleph-ben történő integrálásukra is különböző megoldások adódtak.

Spanyol Nyelv és Irodalom Tanszék Könyvtára

A gyűjtemény kizárólag könyveket tartalmaz, összesen 21.127 könyvtári egységből áll. Állományát a Microsoft Access rendszerben tárta fel egy jól strukturált táblázatban, de a bibliográfiai leírás szabványában meghatározott minimális adatok köre is hiányos volt (például a kiadás éve rendszeresen hiányzott). Ennek ellenére a rendelkezésünkre álló adatokból a MARC21 szabványnak megfelelően elfogadható szintű leírásokat tudtunk kialakítani. Értelemszerűen néhány mező kitöltése (LDR, 008, 041) csak mechanikus meghatározással történhetett, vállalva ezzel a nem túl nagy százalékban előforduló valótlán adatelemek utólagos javítását. A rekordok migrálását meg kellett előznie a korábbi rendszerben fellelhető sajátosságok áttanulmányozása. Jellemző megoldás volt például, hogy a szerzők számának megfelelő rekordszám került rögzítésre azonos leltári számon abban az esetben, ha a bibliográfiai tétel szerzői főtétele és további szerzői főtételeket is tartalmazott. Ezért célszerűnek tűnt még az adatok betöltése előtt a leltári számra vonatkozó duplumszűrés, hogy a többszörözött leírások közül csak az egyik kerüljön az IKR-be. Ezeket a leírásokat utólag ki kell egészíteni és pótolni a hiányzó szerzőségi adatokat. Ugyancsak következetesen alkalmazták azt a belső szabályt, hogy a több példányos beszerzések esetében a példányszámnak megfelelő mennyiségű rekordot rögzítettek. Ezek a rekordok átkerültek az Aleph-be, korrigálásuk a példánymozgatás funkcióval egyszerűen és gyorsan megoldható.

Olasz Nyelv és Irodalom Tanszék Könyvtára

A könyvtár teljes állományáról papíralapú katalógus állt a használók rendelkezésére: a leírások részben a ma érvényben lévő szabvány szerint készültek, részben pedig a korábbi előírásoknak megfelelően. Mivel valamennyi leírás alkalmasnak mutatkozott a dokumentumok azonosítására, a legkedvezőbb megoldásnak a más könyvtárakból származó rekordok importálása kínálkozott (az Aleph lehetőséget nyújt rekordok egyedi vagy tömeges átvételére is). Ennek lehetőségét az Aleph a Z39.50 protokollon keresztül biztosítja. Az Olasz Tanszék könyvtári állománya a legnagyobb átfedést a nápolyi, a sienai és a bolognai egyetemi könyvtárak dokumentumaival mutatta: a leírások kevés kivétellel átemelhetők voltak e három könyvtár valamelyikéből. Az úgynevezett fix-rutinok beállításával minimalisra lehetett csökkenteni az importált rekordok javítását.

Germanisztikai Intézet Könyvtára, Skandinavisztika gyűjtemény

A gyűjtemény jellemzően svéd, dán és norvég nyelvű kiadványokat tartalmaz, a rekordokat a svéd LIBRIS, a dán The Royal Library (KGL), illetve a norvég BIBSYS adatbázisból importáltuk, és az előzőleg beállított fix program segítségével a MARC21 szabványnak megfelelően átalakítottuk.

Konfuciusz Intézet Könyvtára

Az ELTE Bölcsészettudományi Karán jelenleg több mint egy tucat olyan nyelvet oktatnak, amelyek nem a latin ábécét használják. Ezen dokumentumokról teljes értékű és jól használható katalógust csak az eredeti írás és a latin betűs átírás együttes tükrözésével lehet készíteni. Kínai (és más keleti) nyelvű dokumentumok feltárása már korábban is folyt az ELTE Távol-keleti Intézetében. A korábbi IKR azonban csak a transliterálást támogatta, míg az Aleph UNICODE-os környezetben működik, elvben a UNICODE konzorcium által definiált kódtáblákon szereplő karakterek (több mint százezer) kezelésére fel van készítve. Tehát az Aleph megvásárlásával az ELTE könyvtáraiban lehetőség nyílt az eredeti írásrendszerek használatára is. Ez a munka, a módszer kidolgozása a Távol-keleti Intézet Könyvtárában kezdődött el, majd az ELTE-n működő Konfuciusz Intézet kínai gyűjteményéből is több mint 2000 példány bekerült az adatbázisba.¹¹

Újdonságok, fejlesztések

A rendszer rugalmasságát bizonyítja, hogy az ELTE könyvtáraiba történt bevezetése óta számos fejlesztés valósulhatott meg: az alábbiakban néhány újdonságról, illetve a folyamatban lévő tervekről számolunk be.

Elektronikus dokumentumkikérés

Az új szolgáltatás bevezetését indokolták többek között az Egyetem könyvtárai által végzett igényfelmérések és elégedettségmérések egyes válaszai, az olvasói és könyvtárosi visszajelzések, amelyek rámutattak arra, hogy szükség van a hagyományos dokumentumkikérés folyamatának megváltoztatására. Korábban a zárt raktárban lévő dokumentumok kikérése csak papíralapú kérőlap kitöltésével volt lehetséges, amely önállóan vagy könyvtáros segítségével történt. A kérőlapokat a könyvtáros vagy a raktáros juttatta el a raktárba. A folyamat ebben a formában nem volt hatékony sem az olvasók, sem a könyvtárosok szempontjából, és sokszor lassította vagy szüneteltette a kiszolgálást.

Az új szolgáltatás bevezetésének fő célja az volt, hogy az olvasó a WebOPAC-ba való bejelentkezés után a dokumentum kikeresése és a példány kiválasztása után bárhol, bármikor elküldhesse a kérését. A kérőlap a raktárakban elhelyezett két nyomtató valamelyikére érkezik és nyomtatódik.

A folyamat kialakítása több lépcsőben történt. Elsőként az IKR-ben lévő gyűjteményeket kellett átalakítani annak érdekében, hogy a kérőlapok a megfelelő nyomtatóra érkezzenek. A gyűjtemények rendezése után megtörtént a számítógépek és az időközben beszerzett nyomtatók beállítása és paraméterezése a két raktárszinten. Ezzel párhuzamosan zajlott a nyomtatott kérőlap adattartományának meghatározása és méretezése, a nyomtatási beállítások megadása, valamint a különböző jogosultságok definiálása olvasói státusz, példánystátusz, feldolgozási státusz és gyűjtemény oldalról egyaránt. A beérkezett kéréseket az Aleph-ben beállított szerviz hívja le. A lekérdezés gyakoriságát egy percben határoztuk meg, így a lefutó szerviz percenként továbbítja beérkezett kéréseket a kijelölt nyomtatóra. Mivel akár olvasói, akár példány oldalról előfordulhat, hogy a kikérésnek akadálya van, kapcsolódó tájékoztató szövegeket készítettük el és állítottuk be a WebOPAC-on.

Mind az olvasói visszajelzések, mind az igénybevételt tükröző adatok azt igazolják, hogy a szolgáltatás bevezetése sikeres. Ezt támasztja alá az e-mailes kérések számának folyamatos csökkenése is, amely az alábbiak szerint alakult:

- 2013-ban: 1792 db dokumentum, 832 fő
- 2014-ben: 933 db dokumentum, 480 fő
- 2015-ben: 226 db dokumentum, 88 fő

Dezideráta szolgáltatás bevezetése

Régi igény teljesül a dezideráta szolgáltatás bevezetésével, amelynek kialakítása folyamatban van. Terveink szerint a kérések leadása a WebOPAC-on keresztül történik majd. Az űrlap mezőinek kitöltésével, a kötelező mezőkön kívül az egyéb adatok megadásával az olvasó a dokumentum minél biztosabb azonosítását segíti. A kialakított folyamat szerint a leadott kérések a Közösségszolgálati Osztályra érkeznek, ahonnan az ellenőrzési fázisok után küldik tovább a Gyűjteményszervezési Osztályra. Az olvasók minden esetben választ kapnak a könyvtártól, hogy kérésük teljesíthető-e vagy sem.

Új beszerzések és e-könyvek kereshetősége a WebOPAC-on

Az új beszerzések egyetlen menüpontra kattintva megtekinthetők a WebOPAC-on. Itt együtt jelennek meg az Aleph IKR-t használó ELTE könyvtárak újdonságai. A beállítás alapja a *Katalogizálás* modulban a példány rögzítésnek dátuma. Azok a rekordok láthatók a találati listában, amelyeknél a példány (több példány esetében legalább az egyik) nyitási dátuma nem régebbi harminc napnál. A kereső a retrospektív feltárás során rögzített rekordokat kiszűri a listából, így azok itt nem jelennek meg.

Hasonló módszer szerint lehetőség van az e-könyvek együttes keresésére is. A WebOPAC-ban az *E-könyvek* menüpontra kattintva jelennek meg az egyes rekordok. Az olvasó a kiválasztott művet a megadott linkről letöltve saját eszközön vagy könyvtári számítógépen olvashatja. Mind az újdonságok, mind az e-könyvek esetében tovább szűrhető a találati lista.

Új szervizek fejlesztése, módosítások

Az Aleph IKR-ben beépített szervizek biztosítják a különböző statisztikák, listák lekérdezését. A kötelezően gyűjtendő adatok és a helyi gyakorlatoknak megfelelően összeállított statisztikák, listák lekérdezéséhez a meglévő szervizeken túl szükséges volt újak létrehozására, meglévők egy részének fejlesztésére. A *Kölsönzés* modulban többek között a meglévő *Készpénzfelvétel* rész lekérdezéseiben történtek jelentős módosítások, amelyek az összegek és a tranzakciók megjelenítését érintették. Más szervizek esetében bővült a riport formátuma és a rendezés mezők tartalma.

Új szervizként elkészült a WebOPAC statisztika, amely adott intervallumra összegzi a használatot összes látogató és bejelentkezett látogató szinten is. Az *Olvasók száma* statisztikával a lekérdezhető adatot a beiratkozás intervallumát megadva, tagkönyvtáranként, egy vagy több szempont megadásával lehet definiálni. A *Tartozási lista* segítségével a tartozások és a jóváírások egyaránt megjeleníthetők egy megadott időszakra egy adott tagkönyvtár kiválasztásával. A találati lista megjelenítésénél több formátum kiválasztására is lehetőség van.

Verzióváltás

Megkezdődtek az előkészítő munkák az Aleph verzióváltásához kapcsolódóan. A tervek szerint ez év nyarán áll át az ELTE az Aleph 20.01 verzióról a 21-es verzióra. A tesztelési időszak után várhatóan szeptemberben indul az új verzió éles működése. Az átállás költségei részét képezik az éves szoftverkövetési és karbantartási feladatoknak, ezért egyéb kiadás felszámolásra nem kerül.

Egységesítési törekvések

Az ELTE tagolt könyvtári rendszeréből adódóan a feldolgozó munka is több helyen, egymástól távol zajlik. Ilyen körülmények között az együttesen használt elektronikus katalógus egységes elvek szerint történő építése különösen fontos kérdés, a szabályok kialakítása, kommunikálása, betartása, kontrollálása összetett feladat. Az Egyetemi Könyvtár – mint az egyetem központi könyvtára – felel az IKR-ben történő katalogizálás színvonaláért, a hatályos előírások következetes betartásáért. Ennek érdekében 2012-ben szakmai munkabizottság felállításáról döntött, amelynek céljai között szerepel a könyvtárak munkájának összehangolása és a kommunikáció hatékonyságának növelése. Feladata többek között az adatbázis egységes alakítása a szabványok, a szabályzatok és a belső előírások betartásával, a javítási stratégiák kidolgozása, a munka szervezése, a határidők meghatározása, a fejlesztési irányok definiálása. A konkrét szakkérdések megoldása almunkabizottságokban folyik, ezekben az Egyetemi Könyvtár mellett valamennyi kar képviselteti magát. Az öt team (formai feltárás, tartalmi feltárás, folyóirat-kezelés, kölcsönzés, WebOPAC) a működési rendje és az évenként összeállított munkaterve alapján funkcionál.

Az Egyetemi Könyvtár könyvtárosai rendszeres időközönként, többnyire évente két alkalommal tartanak könyvtárhasználati tanfolyamot a hálózat szakemberei számára. Kínálatukban rendszeresen szerepel a katalogizálás, a tartalmi feltárás, valamint a kölcsönzési modulhoz kapcsolódó ismeretek oktatása. Igény szerint lehetőség van például a különböző modulokhoz tartozó szervizek megismerésére, a folyóiratok Egyetemi Könyvtárban kidolgozott elektronikus naplózási módszerének elsajátítására.

Egy összetett szervezetben a kommunikáció gördülékenysége alapvető fontosságú, ez az egyik záloga az integrált rendszer megfelelő minőségű építésének. Legfontosabb eszközei a belső levelezőlistán közzétett, rendszeres megjelenésű *IKR Hírlevél* a legújabb információkkal, az *ELTE Digitális Intézményi Tudástár* (EDIT), ahol a különböző szabályzatok, emlékeztetők, munkatervek, beszámolók érhetők el, a rendszer használatával összefüggő kérdések megvitatására létrehozott e-mai cím (ikr@lib.elte.hu), és közös tárhely biztosítása az egyes almunkabizottságok számára.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen öt éve működő Aleph integrált könyvtári rendszer beváltotta a hozzá fűzött reményeket: rugalmas, az igényekhez alakítható, képes a több mint ötven könyvtárból álló szervezet adatainak együttes és különálló kezelésére.

JEGYZETEK

1. Mohor Jenő – Szele Béla: ELMESO. Összefogás három egyetem könyvtári információs rendszerének megújításáért. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 41. évf. (1994.) 7-8. sz. 289-293. p.
2. XXXIV/2009. (III. 23.) Szen. sz. határozat az Egyetemi Könyvtár hálózati reform koncepciójának elfogadásáról. Elérhetősége: http://www.elte.hu/file/szen090323_1m.pdf [2012. 02. 21.]
3. Uo. 10. p.
4. Mozsik Tibor: Számítási felhőre váltott az ELTE. In: BITPORT 2010. december 15. Elérhetősége: <http://bitport.hu/megoldasok/szamitasi-felhore-valtott-az-elte> [2016. 03. 22.]
5. Lásd Marshall Breeding éves piaci jelentéseit a Library Journal hasábjain, illetve a szerző honlapján: <http://librarytechnology.org/industryreports/>
6. Burmeister Erzsébet – Varga Klára: Közös katalógizálás Németországban. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 45. évf. (1998.) 7. sz. 272-279. p.
7. Bakonyi Géza a kiválasztott szoftver – a Horizon – hazai képviselőjének hiányát a MOKKA projekt megvalósításában is nagy hátrányaként értékelte. Lásd: Bakonyi Géza. The Hungarian Shared Cataloging Project: MOKKA. In: Lass, Andrew - Quandt, Richard E. (ed.): Union Catalogs at the Crossroad. Hamburg University Press, 2005. 297-303., 298. p.
8. KÉ 17705/2010 Integrált könyvtári rendszer beszerzése. Elérhetősége: [http://www.elte.hu/kozbeszerzes/\[-\] eljarasok2010](http://www.elte.hu/kozbeszerzes/[-] eljarasok2010) [2016. 03. 22.]
9. Az ELTE Egyetemi Könyvtár TÁMOP-3.2.4-09/1/KMR-2010-0020– „Tudásdepó-Expressz” – *A felsőoktatási tudásnagyon megosztása és az élethosszig tartó tanulás érdekében történő hasznosítása az együttműködő intézmények és könyvtáraik szolgáltatásainak fejlesztésével* elnevezésű pályázat keretében az itt vázolt programját koncentráltabban, szakszerűbben, az eredetileg tervezettnél rövidebb idő alatt valósíthatta meg.
10. ELTE középiskolák katalógusa. Elérhetősége: <http://gimikatalogus.elte.hu>
11. Lásd részletesen: Ézsiás Anikó - Major Kornélia – Székelyné Török Tünde: Multiscript rekordok az ALEPH integrált könyvtári rendszerben. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 59. évf. (2012.) 11-12. sz. 497-509. p.

Áts József – Czinki Victorisz Gabriella –
Székelyné Török Tünde

Múltra épülő jövő és együttműködés

Kárpát-medencei könyvtárosok konferenciája, 2016.

Ez volt a tizedik konferencia azóta, hogy az Informatikai és Könyvtári Szövetség a csongrádi Csemegi Károly Könyvtár partnereként bekapcsolódott a Kárpát-medencében élő magyar könyvtárosok évenkénti konferenciájának szervezésébe, rendezésébe. Az időpont is a szokásos volt: május utolsó hétvégéje, vasárnap és hétfő. A vendégszerető fogadtatás szintúgy a szokásos: meghitt, barátságos, figyelmes, amikor kell, ünnepélyes. A város is a megszokott képét mutatta: zöld, virágzó, illatos. A légkör, a hangulat ugyancsak ismerős: felszabadult, őszinte, szakmai-baráti szempontból tartalmas.

A korábbi időkben, mikor a találkozó még háromnapos volt, azaz kedden is tartott, a program következő struktúrában valósult meg: vasárnap érkezés, közös esti bográcsozás; hétfőn komoly tanácskozás; kedden kirándulás. A konferencia napjainak csökkenésével a struktúra is módosult: vasárnap érkezés és „összehangoló” közös programok, például kiállítás-megnyitás, valamint esti bográcsozás, hétfőn egéssznapos tanácskozás, állófogadással bezárva. Majd – mivel a megbeszélendő évről évre egyre több, a két nap pedig mindenhogy csak két nap – a vasárnapi repertoár egyre gazdagodott, ezt tapasztalhattuk az idei konferencián is.

Ami a konferencia szellemiségét illeti, a csongrádi találkozó évről évre egyre inkább azt a szellemet sugározza, azt a jó érzést erősíti a résztvevőkben, hogy egyenrangú partnerek felelősségteljes szakmai tanácskozásáról van szó. A fő kérdés immár nem az, hogy ki segít kinek, hanem, az, hogy ki és hogyan működik együtt. Ezt a megállapítást részben objektív, ún. külső okok eredményezik, hiszen a képviselt országok többsége immár az Európai Unió tagja, de a társulás felé tart már Szerbia is, és reményeink szerint javulnak a kilátások Ukrajna szempontjából is, egyelőre legalább a vízummentesség elérésével. Nem felejtjük el persze, hogy az említett tagországok kisebbségben élő magyar könyvtárosai a partnereink, a helyzet mégis sokat változott, és ebben talán Magyarország kiegyensúlyozott belső nemzetiségi politikájának és kifelé sugárzott nemzetpolitikájának egyaránt befolyásoló szerepe van.

A változás, a kiegyensúlyozódás háttérben ugyanakkor találunk belső, szorosan vett szakmai okokat is, hiszen kapcsolatainkban olyan, évek óta megerősödött, az egységesülést elősegítő szakmai folyamatok lehettek fel,

- mint a Könyvtári Intézet által kialakított, évtizedes múltú „Kárpát-medencei könyvtáros továbbképző hálózat”;
- mint a Magyar Könyvtárosok Egyesülete megbízásából Haraszi Pálné által működtetett IFLA-HUN levelezőforum, amely a napi információcserre lehetőségét hivatott biztosítani minden magyar ajkú könyvtáros számára;
- mint a házelnöki kezdeményezéssel, az Országgyűlési Könyvtár támogatásával megteremtett fél-évtizedes Kárpát-medencei ösztöndíj-rendszer (a témáról a hétfői programban előadás is hangzott el **Redl Károly** részéről, a *Könyvtár, ami összeköt* címmel – az előadás szerkesztett változata e számunkban olvasható – (A szerk.);
- mint a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) által ugyancsak fél évtizede a határon túlra is kiterjesztett, Márai-program. Ez utóbbiról és egyéb, az NKA által nyújtott lehetőségekről is szólt hétfői előadásában **Krucseiné Herter Anikó**, az NKA Igazgatóságának főigazgatója.

A május 29-én, vasárnap megnyitott kiállításon **Kukkonka Judit** (Szeged) és **Hicsik Dóra** (Szabadka) fiatalos lendülettel és szakmai magabiztossággal mutatta be közös munkáját, a két város századfordulós és XX. század eleji irodalmi életének emlékeit a korabeli újságok és lapok tükrében – mindezt a digitális technika lehetőségeit mértéktartóan és ízlésesen felhasználó posztereken. Amint a Szabadka-Szeged tengelyre épülő irodalmi élet bemutatása volt az első közös program tárgya, úgy a konferencia utolsó előadása is Szeged-Szabadka 120 éves könyvtári kapcsolatairól szólt, mégpedig **Palánkainé Sebők Zsuzsanna**, a Somogyi Könyvtár igazgatója előadásában.

Az idei konferencia tematikáját és kulcsszavait így foglalhatnánk össze: *a közös szellemi örökség megőrzése, múltra épülő jövő és együttműködés*. **Fodor Péter**, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója, a tanácskozás levezető elnöke, **Bedő Tamás** Csongrád város polgármestere és **Ramháb Mária**, az Informatikai és Könyvtári Szövetség elnöke bensőséges hangú köszöntője után ez a tematika és ez az attitűd volt meghatározó az egész konferencián.

Nagy Mihály (Emberi Erőforrások Minisztériuma, EMMI) nyitóelőadása keretbe adott a tanácskozásnak, felvázolta a magyar kultúra lehetséges szerepét a Kárpát-medencében, amely szerint „felemel”, azaz formálja az emberek attitűdjét, kompetenciáit, továbbá „összehoz”, azaz közösséget, társadalmi kohéziót teremt, valamint „gyarapít”, azaz nemzeti tőkét, értéket teremt és növeli a versenyképességet. A kultúra társadalompolitikai céljait a kulturális alapellátás biztosításában és a közösségfejlesztésben, a cselekvő közösségek megteremtésében jelölte meg. Jól esett hallani, hogy a könyvtárakat, mint olyan intézményeket említette, amely minden települést, minden állampolgárt elér, hiteles információt nyújt, az élet minden dolgában eligazít. Megállapítása szerint a könyvtárak szerepe nélkülözhetetlen lesz továbbra is a tudáskörnyezet formálásában, az információs társadalomtól a tudás társadalmán keresztül az innovációs társadalomhoz vezető út kialakításának folyamatában. (*Nagy Mihály előadásának szerkesztett változata e számunkban olvasható – A szerk.*)

A hétfői előadások sorában a közös szellemi örökség védelméért, megőrzéséért, az azonosságodat megtartásáért kifejtett tevékenységről hallgattuk meg **Halász Albert**

igazgatót (Lendva) a szlovéniai magyar olvasáskultúra múltjáról és jelenéről, **Bodnár Róbertet** (Kolozsvár) a digitális gyűjteményekről, **Káldos Jánost** (Budapest, Országos Széchényi Könyvtár) a nemzeti könyvtár Kárpát-medencében betöltött szerepéről, **Kontár Juditot** (Galánta) a város híres személyiségeiről, valamint a galántai könyvtárban összegyűjtött adattárról, **Berényi Esztert** (Szabadka) a háromnyelvűség jelenlétének különleges kihívásairól a könyvtárosi munkában.

Felelősségteljes, elkötelezett, ugyanakkor problémafelvető előadást hallottunk **Rabbi Zsolttól** (Pélmonostor), aki a kisebbségek jogait szabályozó horvátországi törvények nyomán adott helyzetképet az 1991 óta működő központi – fiókok nélküli – kisebbségi könyvtárak működéséről, nehézségeiről, gondjairól. (*Az ő előadásának szerkesztett változatát is közöljük – A szerk.*) **Varga Éva** (Beregszász) a kárpátaljai szórványban élő mintegy 70 ezer főnyi magyar lakosság könyvtári ellátásának gondjait ismertette, megdöbbentő számadatokat sorolva: a rahói járásban csupán 1 százalék, a técsői járásban 1,6, a huszti járásban 0,7 százalék a magyar nyelvű könyv a 78 magyar kisebbségi könyvtár állományában.

A konferencia derűs színfoltja volt az **Omerovic Heléna** és **Tenodi Marijana** (Szabadka) párosnak az óvodás korosztállyal folytatott vidám tevékenységének a bemutatása; azután **Kiss Lászlónak** (Sepsiszentgyörgy) az iskolai könyvtárakért vállalt, a Fekete-tengertől az Északi-tengerig megtett kerékpárútjáról készült, fergeteges kampányfilmje; **Bálint Tünde** (Zenta) iskolai könyvtárosnak az olvasási szokások, a könyvtárhasználat jellemző megnyilvánulásait bemutató képsorozata; **Bedő Melinda** (Csíkszereda) hangulatos élménybeszámolója a 2009-2014 között megvalósult, Bill Gates által támogatott Biblionet projekt újszerű, olykor meglepő kihívásairól. (*Az előadás szövege e számban olvasható. – A szerk.*)

Külön kell szólni **Ramháb Mária**, az NKA Bizottság tagja, az IKSZ elnöke, vasárnap délután megtartott konzultációjáról, ami új elemként került a konferencia programjába. A meghirdetett cím alapján az NKA könyvtámogatásáról szolt a tájékoztató, amit valóban nagy érdeklődéssel vártak az érintett külhoni könyvtáros kollégák. A könyvtámogatás ügyén túl nagyon korrekt és átfogó tájékoztatást kaptak a résztvevők az NKA működésének, struktúrájának aktuális változásairól, ezek után pedig felszínre kerülhettek a könyvtámogatási program szervezési, „logisztikai” problémái. Erről az előadómak és a hallgatónak egyaránt voltak kérdései, javaslatai, végül a jövőre nézve kimondottan hatékony egyeztetés alakult ki. Ezután Ramháb Mária – a fogékony, érdeklődő, aktív résztvételt érzelve – tájékoztatást adott a KSZR-ről, mint bizonyítottan hatékony, speciális könyvtárellátási rendszerről, mint olyan magyarországi könyvtár politikai megoldásról, amelynek híre a szomszédos országokba is eljutott már, és amelynek modelljét érdemes volna a Kárpát-medencei könyvtárosokon kívül az ottani fenntartókkal, az ágazati irányítás képviselőivel is megismertetni, átvételre ajánlani. Tény, hogy a konzultációnak szinte nem akart vége szakadni, pedig igen vonzó program várt még a társaságra. A történetek tanulságát érdemes volna a jövőre nézve is átgondolni. Lehet, hogy a konferencia műfaji kereteit, egyúttal a megszokott, rendszeres együttműködési kereteinket még szélesebben lehetne tágítani szerte a Kárpát-medencében.

Bartos Éva

A magyar kultúra szerepe a Kárpát-medencében

A konferencia szervezőitől kapott előadás címét szeretném úgy kiegészíteni, hogy az a magyar kultúra lehetséges szerepéről szóljon. Ezt a kiegészítést az a tény indokolja, hogy ma még korántsem használjuk ki a kultúra azon funkcióit, amelyek hozzájárulnak a társadalmi kérdések megoldásához, a gazdasági teljesítmény fokozásához, illetve végső soron a jóléthez.

Előadásomban azt fogom áttekinteni, milyen kihívások érik Magyarországot, tágabb értelemben a teljes magyarságot, mire van szüksége a magyarságnak; mit tud tenni a kultúra, és végül mit tudnak tenni a könyvtárak.

Ami leginkább aggaszt bennünket mostanában, az a demográfiai kihívás. Ez röviden annyit jelent, hogy csökkenő számú és egyre idősebbé váló népesség jellemzi szinte egész földrészünket. A másik nagy kihívás az, hogy versenyképességünk – összehasonlítva Észak-Amerikával vagy a távol-keleti országokkal – nem növekszik. Ez utóbbi kihívás megválaszolásában a kultúra a tudástőke növelésével tud részt venni.

A politikai döntéshozók megnyilatkozásaiban gyakran találkozunk azzal a megállapítással, hogy magasabb hozzáadott értéket előállítani tudó munkaerőre van szükségünk, amely képes a nagyobb termelékenységre; de nem pusztán „munkaerőre”, hanem olyan polgárokból álló középosztályra is szükség van, amelynek tagjai „vagyonra váltható tudással rendelkeznek”. Így lenne reális lehetőség arra, hogy a következő nyolc évben a kelet-közép-európai régió vezető, versenyképes állama legyünk.

Szintén elvárás a közszférával – benne a kulturális szolgáltatásokkal – szemben, hogy tevékenységünk járjon kimutatható, mérhető pozitív társadalmi hatással. Az elmúlt két évtizedben több értékelő tanulmány született főleg a gazdasági, emellett a társadalmi hatás mérésére vonatkozóan, azonban a mérés mégsem vált rendszeressé. Kívánatos lenne, hogy legyenek nemzetközi szinten is összehasonlítható adatsorok, de addig is, amíg ezek gyűjtésének rendszere kiépül, munkánk teljesítményét kvalitatív eszközökkel tudjuk értékelni. Véleményem szerint a legbiztosabb módszer az, ha egyszerű szavakkal, mindenki számára érthető módon tudjuk leírni, hogy mit ad a kultúra a közösségnek. Az Emberi Erőforrások Minisztériuma Kulturális Kapcsolatok Főosztályán megkíséreltük három egyszerű állításba sűríteni mindazt, amit a kultúra ad a társadalomnak.

- **„A kultúra felemel!”**

Ünnepeinken a kultúra nyújt felemelő élményt, ami ezeket a napokat kiemeli a hétköznapok sorából. A kultúra felemeli a leszakadó rétegből azokat, akik felfedezik, kipróbálják és másoknak megmutatják tehetségüket. A kulturális tevékenységek révén az emberek olyan értékekhez férnek hozzá, amelyek szükségesek mind az egyén, a helyi közösségek, mind pedig az egész nemzet emelkedéséhez. A kulturális tevékenységek alkalmat teremtenek az attitűdfőmálásra, illetve a transzverzális kompetenciák fejlesztésére. Az attitűdfejlesztés éppen azt a célt szolgálja, hogy a magyar polgári középréteg szélesedjen, és az emberek rendelkezzenek „vagyonra váltható tudással”. Miután ez a konferencia Kárpát-medencei szinten vizsgálja a könyvtárosi munkát, indokolt, hogy a kultúra nemzetpolitikai szerepéről is szóljunk: reményeink szerint segít az embereknek, hogy helyben boldoguljanak.

- **„A kultúra összehoz!”**

A közösségfejlesztés, a közösségi innováció, a közösségi tervezés a kulturális intézményekben „összehozza” azokat az embereket, akik kulturális értékekre vágnak, vagy egyszerűen csak találkozni akarnak másokkal, így javítva a társadalmi kohéziót, a bizalmat.

Nemzetpolitikai szempontból kiemelendő, hogy a kultúra, a közös anyanyelv, a közös hagyományok, értékek, szokások megismerése, ápolása révén összehozza a szétszakadt nemzettest részeit.

A kultúra szakértői segítséggel „összehozza” azokat is, akik felelősséget érzene szűkebb vagy tágabb közösségük iránt, és keresik, hogyan lehetne az aktuális kihívásokra választ találni, fejlődni, „egyről a kettőre jutni”, így tehát alkalmat teremt a felelős polgári magatartás megtanulására, megélésére. A kultúra összehozza a jó ötleteket, és előbb-utóbb összehozza az ötletek megvalósításához és az előrelépéshez szükséges pénzeket is.

- **„A kultúra gyarapít!”**

Gyarapítja a nemzetet összetartó erőt, és gyarapítja azt a szellemi tőkét, amelyre szüksége van a nemzetnek a megmaradáshoz, valamint ahhoz, hogy sikeresek legyünk a világban. A kultúra a tömegből való kiemelkedési lehetőséget jelent a tehetségeknek, bemutatkozási, megmérettetési alkalmat biztosít számukra. A kultúra kiemeli a sikeres alkotókat és alkotásokat a középszerűek sorából, díjazza, elismeri, támogatja azokat, így gyarapítva a követendő példákat. A kultúra az elismert és a közönség számára hozzáférhetővé tett alkotásokkal gyarapítja a nemzeti vagyont. A kultúra a szerzői jogi alapú tevékenységek, a kulturális, illetve kreatív gazdaság, valamint az idegenforgalom révén igen jelentős mértékben hozzájárul nemzetgazdaságunk teljesítőképességének gyarapodásához, munkaal-kalmakat teremt, sokaknak megélhetést biztosít.

Végül külföldön a kultúra az, ami alkalmas arra, hogy a magyarok egyedül, elismerésre méltó teljesítményével kiemelje országunkat a többiek közül, elismerést szerezzen számunkra, így gyarapítva a magyarság iránt érdeklődők, rokonszenvet érzők számát.

A kultúra „gyarapító” funkciójára vonatkozóan konkrét adatokkal is rendelkezünk. 2011-ben például (a Filmalap és az MTVA forrásai nélkül) mintegy 69,3 milliárd forintot fordítottunk a kultúra finanszírozására. Ugyanebben az évben a szerzői jogi alapú ágaza-

tok összes hozzájárulása a bruttó nemzeti termékhez 7,62 százalék, azaz 1800 milliárd forint volt, ami körülbelül 26-szorosa az előbb említett kultúrára fordított összegnek. Ezek az ágazatok – benne a könyvtárak is – a foglalkoztatás 7,38 százalékát tették ki. Ezzel a teljesítménnyel nemzetközi összehasonlításban is jól állunk: olyan mezőnyben foglalunk helyet, amelynek tagja Korea, Ausztrália vagy Szlovénia. Ezeket az adatokat ezért volt szükséges felidézni, hogy lássuk: érdemes a kultúrára közpénzeket áldozni.

E három funkció tartalmának az összefoglalása azért fontos, mert a hamarosan elérhető európai uniós fejlesztési források éppen ezekre a célokra (kompetenciafejlesztés, attitűdformálás, közösségépítés) fognak jelentős összegeket biztosítani.

Annak érdekében, hogy a kultúra társadalmi hatásai érvényesüljenek, az Emberi Erőforrások Minisztériuma a kulturális terület számára két társadalompolitikai célt tűzött ki:

1. A „kulturális alapellátás” fogalmának bevezetése:

- Cél, hogy határon innen és túl minden magyar hozzáférjen a társadalom emelkedéséhez szükséges értékekhez, és így erősödjön a magyar identitás.
- A kulturális szolgáltatások terén az állami alapfeladatok meghatározása és a kulturális javakhoz való hozzáférés növelése.
- A saját helyzetük javításán dolgozó „cselekvő közösségek” támogatása, főként az elmaradott térségekben.

2. A kulturális közösségfejlesztés, közösségi innováció, közösségi tervezés – összefogás a helyi társadalom és gazdaság fejlődéséért és az életminőség színvonalának emeléséért.

- Bátorítjuk az előremutató helyi kezdeményezéseket, és különösen számítunk a fiatalok véleményére – a fejlődés elsősorban helyi ügy, amiért helyben kell felelősen cselekedni.
- Kihasználjuk a cselekvő közösségekben rejlő fejlesztési potenciált.

Számítanunk kell tehát arra, hogy a kultúra jóléti, társadalomfejlesztő és gazdasági teljesítményt fokozó hatásainak kibontakoztatása a következő években is napirenden lesz a fejlesztési források felhasználásának tervezése során.

Mint említettem, a kultúra a társadalompolitikai kihívások sikeres megválaszolásához az emberek viszonyulásának (attitűdjeinek) befolyásolásával tud hozzájárulni, ismerjük ugyanis, hogy az értékek felmutatásával segít a tájékozódásban, problémamegoldó látásmódot fejleszthet ki, és a csoportot összetartó integráló erővé tud válni.

Tavaly elvégeztük az ország összes járásának attitűdvizsgálatát, amelynek során közel kétmillió új adatot tartalmazó adatbázist sikerült létrehozni. Láthatóvá vált néhány érdekes összefüggés. A vizsgálatban nemcsak a kulturális helyzetről tájékozódunk, hanem emellett figyelembe vettünk olyan, a hazai közéletet érdeklő aktuális kérdéseket, mint a területi fejlettség vagy a népességfogyás. Vizsgálatainkból kiderült, hogy a gazdasági helyzet kedvező megítélése összefügg a járás fejlettségével. A válaszadók szerint a kedvező demográfiai helyzet szintén összefügg a járás fejlettségével. Úgy tűnik tehát, hogy minél fejlettebb egy járás, a megkérdezettek annál jobbnak érzékelik nemcsak a gazdasági, hanem a demográfiai helyzetet is. Ami a kulturális életet illeti, a válaszadók szerint a fejlettebb járásokat élénkebb kulturális élet jellemzi. Ez nem meglepő, azt viszont fontos megjegyezni, hogy a kulturális élet azokon az – 1.000 főnél magasabb lélekszámú – településeken kapott kedvezőbb pontszámokat, ahol jelen van valamilyen művelődési szakember.

Az ok-okozatiságot most nem célunk vizsgálni, de feltételezzük, hogy e szakemberek munkája hozzájárul a járások fejlettségéhez.

Feltűnő, hogy néha, nagyjából azonos adottságokkal rendelkező, szomszédos járások között komoly különbségeket találunk: például Budapeستől északkeletre, Nógrádban, a balassagyarmati járás nagyon alacsony, a vele délkeletről szomszédos pásztói járás nagyon magas mutatókkal rendelkezik. A fővárostól délkeletre, Pest megyében a gyáli és a monori járás nagyon alacsony, ellenben a szomszédos vecsési és ceglédi járás nagyon magas pontszámot kapott.

A következő időszakban azt kell majd megvizsgálunk, hogy az ilyen jellegű eltéréseknek mi az oka, és milyen beavatkozásra van szükség a javuláshoz. Egy járás helyzetének javulását a „tudáskörnyezet” fejlesztésével lehet elérni. Tudáskörnyezeten olyan társadalmi tevékenységek, technológiai és fizikai feltételek összességét értjük, amelyek célja, hogy segítse az együttműködésben rejlő tudás gyarapítását, a döntések és beavatkozások előkészítését. A fizikai feltételekhez tartoznak a kulturális intézmények, közösségi színterek, a technológiához a kínálat megtervezésének és a résztvevők elérésének, bevonásának módszerei. Mivel a könyvtárak is részét képezik egy járás tudáskörnyezetének, és közismert erősségük, hogy szolgáltatásaik minden települést elérnek, így egyértelmű, hogy fontos feladatot tölthetnek be az ország különböző területeinek fejlődésében, illetve összességében az ország jólétének fokozásában.

Nagy Mihály

„Könyvtár, ami összeköt”

2011–2015

Megtisztelő számomra, hogy ismét itt állhatok a Kárpát-medencei könyvtárosok konferenciájának előadói pódiumán, és beszámolhatok programunk elmúlt öt évről.

Ahogy elkezdődött

A programmal kapcsolatos első lépésre akkor került sor, amikor készültünk a Magyar Könyvtárosok Egyesülete alapításának 75. évfordulójára. Az egyesület akkori vezetése úgy döntött, hogy erre az ünnepi alkalomra meghívja a határon túli magyar könyvtáros szervezetek vezetőit is. Amikor az Országgyűlés elnöke értesült erről a szándékról, jelezte, hogy szívesen találkozna a szervezetek vezetőivel. A találkozó előkészítése az Országgyűlési Könyvtár feladata lett. Így került sor 2010. november 30-án a találkozóra, amely a *Határon túli magyar könyvtárosok kerekasztala* címet kapta. A beszélgetés alapvetően két részből állt. Az első részben Kövér László házelnök ismertette nemzetstratégiai koncepcióját, a második részben pedig kötetlen keretek között vendégeink beszéltek az őket foglalkoztató kérdésekről. A megbeszélés konklúziója az volt, hogy a házelnök bejelentette, 2011-től pályázatot hirdet határon túli fiatal magyar könyvtáros szakemberek számára.

A pályázat kiírására első alkalommal – néhány hónapos előkészítő munka után – 2011 áprilisában került sor. A felhívás szerint a programra felsőfokú végzettséggel és legalább öt év könyvtárban szerzett szakmai tapasztalattal rendelkező könyvtárosok pályázhattak, akiknek életkora nem haladta meg a 35 évet.

A pályázóknak rövid (5-8 nyomtatott oldal terjedelmű) pályamunkát kellett benyújtaniuk az alábbi kutatási témák egyikében:

- Könyvtárak a nemzetpolitikai feladatok szolgálatában (gyűjteményszervezés, szolgáltatáspolitiká, szolgáltatásmarketing).
- Egy meglévő nemzetpolitikai gyűjtemény bemutatása.
- Nemzeti, nemzetiségi, kisebbségi digitális adattár létrehozása, működtetése, az együttműködés lehetséges formái.

Az ösztöndíjasok feladatai voltak:

- Az Országgyűlés működésének, a különböző parlamenti szervezetek munkájának a megismerése.

- Az Országgyűlési Könyvtár gyűjteményének, feladatainak, szolgáltatásainak megismerése.
- A pályázati kiírásban szereplő egyik téma önálló feldolgozása.
- Közös munka a pályázati tematikának megfelelően.
- Írásos beszámoló készítése az egyhónapos munkáról.

A nyertes pályázók az alábbi juttatásokat kapták:

- A nyertes pályázók az ösztöndíj időszaka alatt díjazásban részesültek, ennek összege 250.000.- Ft. volt.
- Az ösztöndíjasok részére szállást és utazási költséget biztosítottunk.

A csongrádi segélykiáltás

A pályázati felhívást közzétettük számos fórumon, levelezőlistán (KATALIST, IFLA-HUN), különböző sajtótermékekben híradásokat adtunk, azonban a pályázatok csak nem érkeztek. Ekkor, 2011 májusában került sor arra, hogy itt Csongrádon, a Kárpát-medencei könyvtárosok konferenciáján ismertessem a programunkat. Ezt afféle segélykiáltásnak szántam, hiszen nagy fiaskó lett volna, ha nem jelentkeztek pályázók. Már az előadás után volt, aki rögtön jelezte, hogy ő bizony beadja a pályázatát. Végül megérkezett a többi pályázat is; és a mai napig élő tapasztalatunk, hogy a pályázatok mindig a határidő lejárta előtti utolsó pillanatban érkeznek be.

Állandó programelemek

Az évek során kialakultak az állandó programelemek. Az együttléttel első napja mindig egy közös kirándulás, városnézés, aminek az is a szerepe, hogy feloldja a kezdeti gátlásokat azok között, akik addig sohasem találkoztak, aztán egy hónapot együtt töltenek. Természetesen az első napok az ismerkedéssel telnek, minden pályázó a személyes bemutatkozás után rövid, általában vetített előadásban ismerteti pályamunkáját, jellemzi munkahelyét és az általa végzett szakmai tevékenységet. A program fontos eleme az Országgyűlés munkájának megismerése, amely részben előadások formájában történik, részben különböző testületek tevékenységével való közvetlen ismerkedéssel (Házbizottság ülésén történő részvétel, a plenáris ülés munkájának megtekintése a karzatról stb.). Általában ezzel párhuzamosan zajlik az Országgyűlési Könyvtár gyűjteményének, szolgáltatásainak, különböző munkafolyamatainak megismerése. Természetesen nem maradhat el az Országház épületének részletes bemutatása sem.

Ugyancsak az állandó programelemekhez tartozik a magyarországi könyvtári rendszer bemutatása, könyvtárlátogatások útján, amelyek során rengeteg elméleti és gyakorlati tapasztalattal gazdagodnak ösztöndíjasaink. Az elmúlt évek során mindig szerepelt a programban az Országos Széchényi Könyvtár, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Központi Könyvtára, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtára, valamint a Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár.

A programban minden évben elhangzott néhány tudományos előadás, amit Bárdi Nándor, az MTA TK Kisebbségkutató Intézetéből tartott, az alábbi címekkel:

- *Kisebbségi közösségek az interneten (kisebbségi adatbankok, szolgáltatások, a fejlesztés lehetőségei/nehézségei).*

- *A budapesti kormányzatok magyarságpolitikája 1989 után, a kettős állampolgárság intézményének bevezetése és várható hatásai/az új lehetőségek.*

Az ösztöndíjasok programjának szerves részét alkotja a könyvtáros szakmai szervezetek vezetőivel történő találkozó, amely mindig alkalmat jelent a szakmát foglalkoztató kérdések, problémák megismerésére is.

Az elmúlt évek során sikerült kitűnő együttműködést kialakítani a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* lap szerkesztőségével, akik vállalták, hogy a program zárását követően összegző körinterjút tesznek közzé, a résztvevők vélekedését tudakolva. Fontosnak tartjuk ugyanis egyrészt, hogy ösztöndíjasainknak legyen módja az egyhónapos itt-tartózkodás után összefoglalni tapasztalataikat, javaslataikat, másrészt, hogy az érdeklődők, a jövőbeli pályázók hiteles forrásból tájékozódhassanak a programról.

Mi is tapasztalatokat gyűjtöttünk

Természetesen az elmúlt öt év során mi magunk is, akik szervezik a programot, rengeteg tapasztalatot gyűjtöttünk, és magunk is számos dilemmát foglalmaztunk meg:

- Ragaszkodjunk-e a felsőfokú képzettséghez?
- Fontos-e a kutatási tevékenységet erőltetni?
- Hogyan lehet a közös munkavégzést megszervezni?
- Hogyan lehet életben tartani a korábbi években kialakult szakmai kapcsolatokat?

A tapasztalatok elemzése során megfogalmaztuk a program elvi háttérét is, amely így hangzik:

„Az olvasásnak kiemelt szerepe van az anyanyelvi kultúra megőrzésében. A kisebbségi magyar közösségek tapasztalatai egyértelműen bizonyítják, hogy a magyarság vállalása és a magyar anyanyelv használata szoros összefüggést mutat. A kisebbségi magyar közösségek megtartása szempontjából rendkívül fontos tehát az anyanyelv ápolása, az olvasás, aminek egyik intézményes háttérét a könyvtárak és az ott dolgozó könyvtárosok adják.”

Ez az elvi alap, amely meghatározza azokat a lépéseket, amelyeket a program formálása, folyamatos fejlesztése során megteszünk.

Kiterjesztettük a közös munkavégzés lehetőségeit, amely alapvetően az alábbi intézményekben valósult meg:

- Országgyűlési Könyvtár,
- Nemzeti Közszeológiai Egyetem Központi Könyvtára,
- Corvinus Egyetem Könyvtára (a felsőoktatásban dolgozó könyvtárosok részére),
- Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (a közművelődési könyvtárakban dolgozók részére).

Színesítettük a programokat a hazai könyvtári rendszer számos könyvtárának és intézményének megtekintésével: KSH Könyvtár, Alkotmánybíróság Könyvtára, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Pannonhalmi Apátság Könyvtára, Sárospataki Református Kollégium Könyvtára, Országos Idegennyelvű Könyvtár, Magyar Nemzeti Levéltár, Lakitelki Népőiskola stb.

A program működési feltételeinek biztosításához nagymértékben hozzájárul, hogy az Országgyűlés Hivatala és a Nemzeti Közszeológiai Egyetem között kötött együttműködési megállapodás tartalmaz egy olyan pontot is, amely szerint az egyetem biztosítja a szállást a nyertes pályázók számára.

Az elmúlt év során két jelentős új elemmel bővült a program. Egyrészt felkértünk nagy budapesti könyvtárakat, hogy delegáljanak a programba egy-egy könyvtáros kollégát. Nekik nem kellett pályázniuk és nem kaptak ösztöndíjat, azonban minden szakmai programon részt vehettek. A cél ezzel az volt, hogy bővítsük azt a személyes ismeretségen alapuló szakmai hálózatot, ami befonja a Kárpát-medencét, és amely egy-egy szakmai kérdés megoldásában segítségül szolgálhat a programban résztvevők számára. Ezzel a módszerrel, tavaly kilenc fővel bővült a programban részt vevők száma. Másrészt bekapcsolódtunk a magyarországi könyvtári élet egyik legjelentősebb eseményébe az *Országos könyvtári napok 2015* rendezvényeibe, mégpedig több helyszínen, Egerben, Kecskeméten és Budapesten. Sőt az ösztöndíjas és delegált kollégák részt vettek a program jubileumi záró eseményén, Kecskeméten is.

Hogyan lehet életben tartani a kialakult szakmai kapcsolatokat?

A program alapkérdésének tekintjük, hogy találjunk megfelelő módszereket arra, hogy az egyhónapos budapesti tartózkodás során kialakult ismeretségek, szakmai kapcsolatok ne enyvéssenek el a hétköznapok sodrában. Ennek egyik legjobb módszere az ismételt személyes találkozó. Ezért az elmúlt évben mindenkit, aki a programban egyszer részt vett, meghívtunk egy esztergomi kirándulásra. Nagyon pozitív volt a fogadtatása a javaslatunknak, és bár személy szerint nem mindenki tudott eljönni, így is egy busz megtelt a régi ismerős érdeklődőkkel.

Ha egy mondatban kellene összefoglalást adni a *Könyvtár, ami összeköt* számszerű adatairól, akkor az így hangozhatna: az elmúlt öt évben 59 könyvtáros kolléga vett részt a programon, 7 ország 29 településéből, pontosabban 21 városból és 8 faluból.

Mindnyájukat szívünkbe zártuk!

Redl Károly

A nemzeti kisebbségek központi könyvtárai Horvátországban

A kisebbségi jogokat Horvátországban több jogszabály is rendezi, ezek közül négyet kell kiemelni. Elsősorban az *Alkotmányt*, amely államalkotó kisebbségnek ismeri el, a többségi horvát nemzet mellett a szerbeket, a magyarokat, a cseheket, a szlovákokat, az olaszokat, a zsidókat, a németeket, az osztrákokat, az ukránokat, a ruszinokat és másokat. Az *Alkotmány* mellet ezen a téren fontosnak minősül még három törvény, ezek pedig a *Kisebbségekről szóló alkotmányerejű törvény*, a *Nemzeti kisebbségek nyelv- és íráshasználatáról szóló törvény*, valamint a *Nemzeti kisebbségek nyelvén és írásával történő oktatásról szóló törvény*. Az említett törvényi előírások, a kultúra és az oktatás terén a horvátországi kisebbségeknek többek között kulturális autonómiát, saját nyelv- és íráshasználatot és kisebbség nyelvén folyó oktatást biztosítanak.

A legutóbbi népszámlálás adatai alapján, Horvátországnak 2011-ben megközelítőleg 4,3 millió lakosa volt. Sajnos, ez a szám folyamatosan csökken, hiszen az emberek gyakran a jobb életkörülmények, a magasabb fizetés és a munkalehetőségek reményében, immár tömegesen hagyják el az országot. Ez természetesen kihat a kisebbségek lélekszámára is.

Az alábbi adatokból nem nehéz kiolvasni, hogy Horvátországban kimagaslóan legszámosabb a szerb kisebbség 186 ezer fővel, őket követik a bosnyákok, az albánok és az olaszok, így a magyarok ma már csak az ötödik helyen vannak ezen a listán. A magyarokat követik a szlovénok, a csehek, a szlovákok, a németek, a ruszinok és az ukránok.

Horvátország lakosságának száma – 4 284 889 fő.

Szerbek	186 633
Bosnyákok	31 479
Albánok	17 513
Olaszok	17 807
Magyarok	14 048
Szlovénok	10 517
Csehek	9 641
Szlovákok	4 753
Németek	2 965

Ruszinok	1 936
Ukránok	1 878
Osztrákok	297

Ezekre az adatokra azért érdemes rátekinteni, mert a legnépesebb kisebbségek számára alakultak központi könyvtárakat. Kivétel az osztrák kisebbség, hiszen a számok alapján nincsenek a többi kisebbség szintjén, viszont a német kisebbséggel együtt már számottevő kategóriát képeznek. A tíz alábbi könyvtárnak van kisebbségi központi könyvtár státusza:

- Daruvári Közkönyvtár és Olvasóterem – Horvátországi Csehek Központi Könyvtára;
- Horvát Közkönyvtár és Olvasóterem, Našice – Horvátországi Szlovákok Központi Könyvtára;
- Pélmónostori Városi Könyvtár – Horvátországi Magyarok Központi Könyvtára;
- Eszéki Városi és Egyetemi Könyvtár – Horvátországi Osztrákok Központi Könyvtára;
- Pólai Városi Könyvtár és Olvasóterem – Horvátországi Olaszok Központi Könyvtára;
- „Prosvjeta” Szerb Művelődési Egyesület – Horvátországi Szerbek Központi Könyvtára;
- Zágráb Város Könyvtárai – „Bogdan Ogrizović” Könyvtár – Horvátországi Albánok Központi Könyvtára;
- Zágráb Város Könyvtárai – Horvátországi Ruszinok és Ukránok Központi Könyvtára;
- „Ivan Goran Kovačić” Városi Könyvtár, Károlyváros – Horvátországi Szlovénok Központi Könyvtára;
- „Vlado Gotovac” Közkönyvtár és Olvasóterem, Sziszek – Horvátországi Bosnyákok Központi Könyvtára.

A központi könyvtárak lokációja attól függ, hogy az ország melyik részén él legnagyobb számban az adott kisebbség. Ez nem minden esetben könnyű feladat, hiszen több kisebbség is szétszórtsággal küszködik, ami persze nem teszi könnyebbé az adott könyvtár működését sem.

A nemzeti kisebbségek központi könyvtárai 1991-ben alakultak meg a Horvát Kormány Kisebbségi Hivatalának döntése alapján. Ezelőtt is volt három kisebbségi központi könyvtár, de nem a mai státusszal. Az első kisebbségi könyvtár a Horvátországi Magyarok Központi Könyvtára volt, amely 1988-ban alakult meg, követték még a cseh és az olasz kisebbségi könyvtárak.

Meg kell jegyezni, hogy ezek a könyvtárak nem különálló könyvtárak, hiszen egy kivétellel, mind horvát közkönyvtárakon belül működnek. Kivétel a szerb központi könyvtár, amely a „Prosvjeta” Szerb Művelődési Egyesület részeként működik. Ezek a könyvtárak tehát nem képeznek külön jogi személyt, ami többek között a könyvtári állományon is tükröződik, hiszen az állomány – az adott kisebbség nyelvén – be van sorolva a közkönyvtár horvát állományába.

Ami az anyagi hátteret illeti, a központi könyvtárak működését a Horvát Kulturális Minisztérium biztosítja. Sajnos, a városi és a megyei önkormányzatok nem egyformán néznek a dologra amikor a finanszírozásról van szó, ezért az anyagi hozzájárulás erről a részről inkább attól függ, hogy az adott könyvtár gazdagabb vagy szegényebb megye vagy város területén van.

A nemzetiségi központi könyvtárak fő feladatai közé soroljuk a könyvbeszerzés mellett a kisebbségi nyelv ápolását és megővését is, amit többek között különböző kulturális rendezvények szervezésével igyekeznek elérni. Továbbá említeni kell a koordinációs tevékenységet a kisebbségi könyvtárak működtetése terén, az együttműködést az anyaországban működő szakmai szervezetekkel, a szakmai találkozók rendezését a kisebbségi nyelven, valamint a könyvtárközi kölcsönzést is.

A könyvbeszerzés az utóbbi időben gondokat okoz, hiszen 2015 óta az anyagi keret, amit a Horvát Kulturális Minisztérium biztosított, annyira lecsökkent, hogy sajnos, immár nem elegendő a minimális könyvbeszerzésre sem. Ahogy már említettem, a városok és megyék hozzáállása nagyon különböző, ezért ebből a forrásból nem minden nemzetiségi központi könyvtár tud megfelelő mennyiségű könyvet vásárolni. Így a központi könyvtárak nagy része a könyvbeszerzésnél csak a különböző pályázaton elért sikerére számíthat, vagy adományok révén biztosítja az újdonságokat polcokon.

A központi könyvtárak súlyos gondjait többnyire közös nevezőre lehet hozni, így ki kell emelni az asszimilációt és a kisebbségek szétszórtságát, ami nagyon megnehezíti a központi könyvtárak tevékenységét. És természetesen a rendkívül szűkös anyagi hátteret sem szabad elfelejteni. Az viszont nyilvánvaló, hogy ezek a könyvtárak eredményesebben tudnának dolgozni, ha ebben a kisebbségi szervezetek is komolyabban segítenének.

Remélhetőleg a közeli jövőben a köteles példány megtalálja az útját a törvényi előírásokba, és így eljut a központi könyvtárakba is. Hiszen minden könyv, amely Horvátország területén megjelent az adott kisebbségi nyelven, meg kellene, hogy legyen a kisebbségi központi könyvtár állományában is.

Attól függetlenül, hogy a nemzeti kisebbségek központi könyvtárai elsősorban a kisebbségek részére alakultak, a többségi nemzet igényeit is szolgálják. Hiszen ezekben a könyvtárakban a kisebbségi rendezvényeket nagyon sok horvát is látogatja, amely érdeklődés a többségi nemzet részéről pozitív ténynek minősül, többek között azért is, mert a nemzetiségi könyvtárak megalakulásának és működésének nem az a célja, hogy a könyvtárak egyfajta kulturális gettóba zárják az adott kisebbséget, hanem éppen ennek ellenére, az egész közösséggel együtt éltsék azt, amit ma multinacionális társadalomnak nevezünk.

Rabbi Zsolt

Életképes könyvtárak és összetartó közösségek érdekképviselői avagy egy képzés keletkezéstörténete

A 2009-2014-es periódus a romániai közkönyvtári hálózat számára a sokat emlegetett és súlyosan megtapasztalt világválságtól teljesen eltérő fejleményeket hozott: ebben az időszakban zajlott le a Bill&Melinda Gates Alapítvány által finanszírozott Global Libraries nemzetközi program a világ tíz, majd tizenkét országában, köztük Romániában is.

**We're working to narrow the digital divide in ten countries around
the world**

**A digitális megosztottság visszaszorításáért dolgozunk a világ tíz
országában –**

ez volt a program jelmondata. A romániai megvalósítás helyszíne és eszközeként a választás a közkönyvtári hálózatra esett. Ennek eredményeként, látványosan javult a könyvtárak információs technológiai felszereltsége, és számos lehetőség nyílt a humán erőforrás fejlesztésére. Ugyanakkor előtérbe került, mint a program harmadik komponense, a könyvtárak értékének elismertetése, a kormányzati támogatás elnyerése. A Global Libraries program Romániában BIBLIONET név alatt vált ismertté, és az említett első két komponense eddig talán soha nem tapasztalt rendszerszintű fejlesztést jelentett a könyvtárak számára. A röviden csak „advocacy-komponensként” emlegetett harmadik összetevő (a könyvtárak értékének elismertetése, a kormányzati támogatás elnyerése) viszont többnyire elkerülte a nyilvánosság figyelmét, legalábbis mindaddig, amíg „mások, kívülről és felülről” művelték. Viszont a finanszírozó a fenntarthatóság kulcselemeként tekintett az „advocacy-komponensre”, fontosnak tartotta a „mi, belülről, mindenki a saját szintjéről” típusú hozzáállás kialakítását a könyvtárosok körében.

Kezdetben nyolc könyvtáros, közülük egy a Romániai Magyar Könyvtárosok Egyesületének tagja, lehetőséget kaptunk megismerni az egyesült államokbeli könyvtári „advocacy” tevékenységet, majd honosítás céljából munkacsoportot alakítottunk. Első lépésként anyanyelvünkön próbáltuk megtalálni a tartalmat leginkább kifejező megfogalmazást, így született meg a „könyvtári érdekképviselő” kifejezés.

A sikeres honosítás jogi- és közigazgatási ismeretek gyarapítását, készségek és képességek fejlesztését, valamint példamutatást feltételezett. Az első két feltétel teljesülését a szociális és állampolgári kompetenciák fejlesztése útján láttuk megvalósíthatónak, felnőttképzés keretében, a BIBLIONET programban akkreditált felnőtt képző könyvtárosok bevonásával. A képzési tananyagot a *Supporting Libraries, Strengthening Communities* és az ezt megelőző *Turning the Page* amerikai tankönyvek alkalmazása képezte. A román változat után rövidesen létrejött az *Élethépes könyvtárak és összetartó közösségek érdekképviselete* című magyar nyelvű tankönyv, valamint a tankönyvekre épülő, társadalmi és állampolgári kompetenciák fejlesztését célzó felnőttképzési programok, román és magyar nyelven. A román nyelvű program akkreditációját a Romániai Közkönyvtári Egyesület (ANBPR), a magyar nyelvűt pedig a csíkszeredai Kájoni János Megyei Könyvtár szerezte meg.

A képzés módszere interaktív, nem formális és rugalmas. A tartalomból kiderül, hogy mi fán terem az érdekképviselet, mely problémák képezhetik könyvtári érdekképviselet tárgyát, mit jelent és kiből áll az érdekképviselet célközönsége, a partnerkapcsolatok, médiakapcsolatok létrehozása, fenntartása, érdekképviseleti közlemény létrehozása és továbbítása, közösségi erőforrások bevonása, akcióterv elkészítésének módja.

Sikerként könyveljük el, hogy képzéseink során „együtt a rendszer” módszerrel összehoztuk a részvevő könyvtárosokat a helyi közigazgatási, civil szféra, média- és a magánszektor képviselőivel. Ugyanakkor, a résztvevők igényének megfelelően, bővítettük a közösségi erőforrások bevonása témakört.

Mivel a könyvtári érdekképviseletet egyének vagy szervezetek helyi, központi vagy nemzetközi hatósági döntések befolyásolására irányuló, a könyvtárak számára kedvező politikaváltozás és fenntartható finanszírozás elérésére irányuló tevékenységeként határozzuk meg, gyakorlati megvalósításként említeném a jelenleg Hargita megyében zajló érdekképviseleti folyamatot. Várható eredményként 2016 végéig a megye községi önkormányzatai helyi határozatba foglalják és jóváhagyják a könyvtárak szervezeti és működési szabályzatát, amely számos könyvtári fejlesztést lehetővé tevő előírást foglal magába.

Jellemző a helyi állapotokra, hogy a csíkszeredai Kájoni János Megyei Könyvtár kezdeményezése minden községben meglepetést keltett, volt ahol elutasítóan fogadták, de kénytelenek voltak eleget tenni a közigazgatási törvény előírásainak. Volt, ahol a község jegyzője megköszönte, hogy segítjük a munkáját. Hatalmas biztatást kaptunk az érdekképviseletre egy kistelepülés jegyzőjétől, az ő szavaival zárom beszámolómat a romániai magyar könyvtárosok érdekképviseletei lehetőségeiről: „*Az önkormányzattól mindenki mindent elvár, de munkám során most történik meg először, hogy az érintettek cselekednek saját érdekeikben*”.

Bedő Melinda

Kölcsey Ferenc Hymnusa a végeken

Jeles napjaink sorában kiemelkedő helye van a magyar kultúra napjának, amely nemzeti identitásunkat erősíti. 1989 óta minden évben január 22-én emlékezünk meg évezredes hagyományainkról, nemzetünk tárgyi és szellemi értékeiről. Nemzeti himnuszunk születésnapja január 22. Kölcsey Ferenc 1823-ban ezen a napon tisztázta le, fejezte be Csekén a *Himnusz* kéziratát. Azt a verset, amely egymagában is örökre megőrizte volna a nevét, ha semmi mást nem írt volna, hiszen kivételes erővel sűríti össze történelmünk évszázadait, és vet fel nemzeti sorskérdéseket. (1823 más szempontból is kiemelkedően fontos esztendő a magyar irodalom számára, hiszen ekkor született Petőfi Sándor és Madách Imre.)

A *Himnusz* 1828-ban az *Auróra* című almanachban jelent meg először, ekkor még az alcíme nélkül, de 1832-ben, Kölcsey első kötetében már az eredeti megfogalmazásban olvasható a cím: *Hymnus a Magyar nép zivataros századaiból*.

1844-ben, Kölcsey halála után hat évvel, a Nemzeti Színház pályázatot hirdetett a költemény megzenésítésére, amelyet Erkel Ferenc, a Nemzeti Színház karmestere nyert meg. A megzenésített változatot 1844. július 2-án mutatták be a Nemzeti Színházban a zeneszerző vezényletével.

Hivatalosan csak az 1949-es alkotmányt módosító 1989-i XXXI. törvény 36. paragrafusa iktatta nemzeti jelképeink sorába a *Himnusz*t. A 2012-től hatályos Alaptörvény kimondja, hogy Magyarország himnusa Kölcsey Ferenc *Himnusz* című költeménye Erkel Ferenc zenéjével.

Kölcsey Ferenc a verseit külön lapokra írta, és kéziratcsomagokban gyűjtötte. A *Himnust* tartalmazó kéziratcsomag az 1830-as évek végén eltűnt, és több mint százéves lappangás után 1946-ban került az Országos Széchényi Könyvtár tulajdonába. A nyilvánosság sokáig nem tudta tehát, hogy létezik-e a kézirat. Ennek az volt az oka, hogy a kéziratok nagy része Kölcsey unokaöccsére, Kölcsey Kálmánra maradt, az ő édesanyja, Szuhányi Josephine, Kölcsey fivérének özvegyen maradt felesége, és Szemere Pál, a költő barátja és írotársa viselték gondját a kéziratnak, amely a családban öröklődött tovább.

Az Országos Széchényi Könyvtár a kéziratárban a legféltettebb nemzeti kincsei között (pl. *Halotti beszéd és könyörgés*, *Ómagyar Mária-siralom*, *Jókai-kódex*, *Balassa-kódex*) őrzi a

Himnusz kéziratát. A kétlapos kézirat érdekessége, hogy egy hosszabb égésnyom látható rajta, amely valószínűleg savas tintából származik. Nem tudni, miért, mikor kerülhetett a kézira, de az biztos, hogy nem Kölcsey tollából való.

Kölcsey Ferenc verse a polgári értelemben vett nemzeté válásunk idején keletkezett. Az idők folyamán nemzeti önazonosságunkat, összetartozásunkat kifejező első számú közösségi énekünké vált. A költő egy középkori prédikátor szerepéből szólva könyörög Istenhez kegyelemért népe számára. Olyan történeti nézőpontot hoz létre, amelyben a különböző korok közös problémájává válik a nemzeti lét és az értékörző, értékteremtő közösség kérdése. A múlt és a jelen szembesítésével, a pusztulást idéző nagy erejű romantikus képekkel érzékelteti a költő, hogy a bűnhődés egyben bűnbocsánat lehetősége is, és megteremti az Isten kegyelmébe való visszatérés lehetőségét. A vers végső soron erősít, biztat, a haza iránti hűségre tanít.

A nemzeti könyvtár hagyományteremtő szándékkal immár második alkalommal állította ki egy hazai vidéki városban az ország legféltettebb nemzeti kincseinek egyikét, Kölcsey Ferenc *Himnusz*ának eredeti kéziratát. 2015-ben Szécsényt, az idei évben pedig városunkat, Lenti érte ez a megtiszteltetés.

A kiállítás megnyitóján Horváth László, Lenti város polgármestere köszöntötte a jelenlévőket, majd Tüske László, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója beszéde következett: „Az Országos Széchényi Könyvtár a magyar nemzeti könyvtár. Mint ilyen, gyűjti, feldolgozza, őrzi és az olvasók rendelkezésére bocsátja a magyar művelődéstörténet dokumentumait. Több mint két évszázados története során összesen több mint 12 millió könyvet, újságot, folyóiratot, térképet, fényképet és hanglemezt, képeslapot és plakátot, kódexet és modern kéziratot, hagyatékot gyűjtött össze. Az egyikben a Halotti Beszédet őrizte meg, a másik Mátyás könyvtárából származik, a harmadik a magyar bibliafordítások egyik korai darabja, a negyedik egy énekeskönyv. Ott van Kossuth hírlapja és mennyi költő és regényíró, tudós és újságíró munkája, verítéke. De ott van a Zalai Hírlap, a Singer varrógépet hirdető plakát, és a Szabad Európa Rádió magyar műsorfolyama, amelyből meghallgatható például az '56 október 23-tól november 4-ig tartó időszak eseményeit rögzítő hanganyag. 12 millió dokumentum, amelyek hozzáférhetőek, olvashatók akár távolról, digitális formában is. Mindezek a magyar művelődéstörténet egy-egy pillanatát rögzítik, hozzánk tartoznak, s ha magunk elé vesszük őket, önkéntelenül is belépünk nyelvünk és kultúránk történetébe, a mi történetünkbe. De nem csak a könyvtárban vagy távolról lehet olvasni és megismerni a gyűjtemény egyes darabjait. Vannak alkalmak, jeles napok, amikor egy-egy dokumentum vagy egész írás csoport is különös érdeklődés tárgya lesz. Ilyen körülményt teremt számunkra a magyar kultúra napja. Az a nap, amelyen arra a napra emlékezünk, amikor Kölcsey Ferenc 1823. január 22-én saját kézírásával letisztította a *Himnusz* szövegét. El kell mondanom, s mindannyian tudják is talán, hogy ez a második alkalom, hogy a *Himnusz* eredeti kézírata elhagyja a nemzeti könyvtár épületét, hogy az ország egy másik közösségének mutathassuk be. 2015-ben Szécsény város kérésére hozzájuk vittük, s most Lenti város önkormányzata, a Városi Könyvtár, valamint a Turisztikai Egyesület kérésére immár Lenti városába hoztuk. Köszönjük a meghívást és köszönjük a Kölcsey-leszármazottak hozzájárulását ahhoz, hogy eleget tebessünk ennek a meghívásnak.”

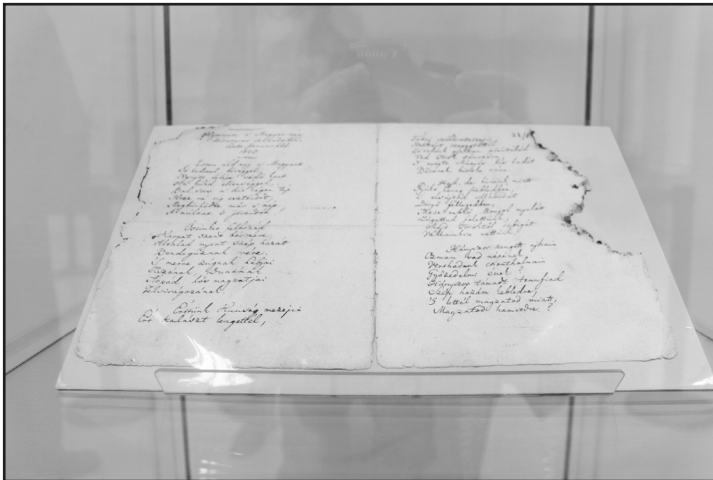
A megnyitó után a könyvtár olvasótermében *A középkorból a reneszánsz felé: a humanista kultúra kezdetei Magyarországon* címmel Zsupán Edina, az OSZK tudományos titkára előadását hallgathatták meg az érdeklődők.

Az esti városi ünnepegen Fáy Péter, a Kölcsey család leszármazottja gondolatai után Földesi Ferenc különgyűjteményi igazgató *A Hymnus és kézírata* című előadásában Köl-

csey Ferenc jelentőségét méltatta. A Városi Könyvtár az eseményhez kapcsolódó programsorozatóban minden korosztályt megszólította, a legkisebbektől a felnőttekig. A kicsik rajzait kis tárlaton tekinthették meg a kiállításra érkezők, szavalóversenyen vehettek részt az általános és középiskolások; levelező versenyen adhattak számot tudásukról a résztvevők. Az irodalmi és digitális fotópályázat nyertesei pedig a városi ünnepeken vehették át a díjakat.

Példaértékű összefogás eredményeként jöhetett létre ez a jeles esemény, amely sokáig emlékezetes marad a Lentiben és környékén élők számára. Köszönjük az Országos Széchényi Könyvtárnak és munkatársainak a kezdeményezést, Kölcsey Ferenc leszármazottainak a lehetőséget a kézirat itteni kiállítására.

Bíró Krisztina – Német Józsefné

Az OIK évfordulós évkönyve

A 2002 és 2008 között két évente megjelent OIK-évkönyv hosszabb szünet után jelentkezett újabb kötettel, ezúttal a könyvtár alapításának 60. évfordulója alkalmából. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár a használói igényekkel összhangban képviseli azt az átfogó idegen nyelvi profilt, amelyet fokról fokra kiformált a nyelv- és irodalomtudomány, esetenként az etnológia, illetve kiemelten az eredeti nyelvű és magyar fordításban kiadott szépirodalmi művek vagy a nyelvtanulás témakörében. A könyvtár súlyponti rendezvényei nem véletlenül szerveződnek – bevezetése (2001) óta – a Nyelvek Európai Napja (szeptember 26.) köré. 2008-ban Leonard Orban, az Európai Bizottság nyelvi biztosá tette látogatást az intézményben, és méltatta a sokféleség, az interkulturális párbeszéd támogatása érdekében tett erőfeszítéseket. A zenei gyűjtemény a fentiek párhuzamában a népek és nemzetek zenei kultúrájának írott és hangzó dokumentumait öleli fel. 1978-tól – akkori fenntartói kezdeményezés nyomán – a különböző nyelvi kultúráknak elkötelezett stratégia természetes részeként kiemelt hangsúlyt kap a hazai nemzetiségek művelődése, kultúrája, emellett népismerete és anyaországi honismerete is, a kisebbségkutatás hazai és nemzetközi szakirodalmával kiegészítve. Ezzel párhuzamosan a témában a területi dokumentumellátást segítő koordinációs tevékenység veszi kezdetét. A témaköröket a gyűjtemény lehető legdifferenciáltabb keresztszettekben, egyidejűleg a partnerintézmények gyűjtőkörével érintkező párhuzamok kiküszöbölésével reprezentálja. A gyűjtőkörbe szervesen illeszkedik az eszperantó gyűjtemény, amely jelentősen gazdagodott a nagyhírű Fajsi-gyűjtemény befogadásával. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár részletesen feltárt gyűjteménye az online katalógus segítségével mindenki számára áttekinthető, kereshető. A könyvtár által épített *Nemzetiségi és Műfordítás adatbázis* e két szakterületen támogatja a kutatók és a tájékozódni szándékozók munkáját. Az OIK kollektívája az újabb használói rétegek megszólítása érdekében folyamatosan törekszik a gyűjtemény értékeinek felmutatására, a könyvtári műhely kínálta lehetőségek bemutatására, a szolgáltatások körének szélesítésére. A törekvések eredményeire utal a felhasználó központú működést és innovációt minősítő „Az Év Könyvtára” cím (2010), majd „A Könyvtár-ügyért” kitüntetés elnyerése (2012).

A 2008-ban megjelent előző évkönyv óta napjainkig igen sok beszámolnivaló felhalmozódott. Az időtávot hiánytalanul fogja át Mender Tiborné, Szinnyei-Díjas, nyugalmazott főigazgató asszony két vezetői ciklusra kiterjedő visszpillantása, amely alapvetően a stratégiai tervezés, a minőségmenedzsment eredményeinek, a partner- és közönségkapcsolatok alakulásának, valamint a civil háttér formálódásának szentel figyelmet. A beszámolót követi Papp Anna Mária, a 2015-ben kinevezett főigazgató előretékinítése, vázolja az intézmény 2020-ig szóló stratégiai és cselekvési tervét, amely sok egyéb mellett

a minőségmenedzsmet további, a Minősített Könyvtár címet megcélzó erősítését és a minőségi szolgáltatások szélesítését ígéri.

Mender Tiborné visszapillantásához tematikusan kapcsolódik egy sor részbeszámoló, így a minőségbiztosítás program gyakorlati végrehajtásáról (Tálos Irén); a fogyatékkal élő könyvtárhasználók esélyegyenlőségét célzó tevékenységről (Osztrozics Katalin), kitérve a jelnyelvi kommunikáció „hadrendbe állítására”; a kitelepülési gyakorlat tapasztalatairól (Békey Mária); a 2007-től működő KÖNV(tár)TÁMASZ Egyesület, valamint a „Hogy az idegen nyelv ne legyen idegen” Alapítvány adománygyűjtő, rendezvényszervező munkájáról (Heinczné Oszkai Judit, Nemes Anikó); végül pedig a könyvtár önkéntes programjának 2013. évi elindításáról (Kiss Attila István). Néhány további beszámoló egy-egy kiemelkedő eredményt ismertet, például a hazai nyilvános könyvtári viszonylatban magában álló kezdeményezésként a pekingi Hanban Intézet támogatásával kínai gyűjteményrész kialakítására került sor (Papp Anna Mária). Tizedik fordulójához ért a Magyar Fordítótárs Alapítvánnyal partnerségben évente megrendezett műfordítás-pályázat, amely 2006-tól kilenc európai nemzet, illetve nyelv irodalmának egy-egy versét tűzte ki feladatul kötetlen még nem rendelkező fordítók számára; olykor akár száz beküldő érdeklődésétől kísért sikerszeriáját 2015-ben pedig egy magyar hosszú-költemény, a vajdasági Domonkos István 1971-ben írt „vendégmunkásversének” (*Kormányeltörésben*) tizenkét idegen nyelvű fordítási feladatával koronázta. A díjnyertes fordítások kötete meg is jelent az OIK és a Napkút Kiadó közös kiadásában, amelynek a könyvtár könyvbemutatót szentelt, s azon frissiben kikerült a Magyarországot díszvendégként fogadó Göteborgi Könyvvásárra. A műfordítás-program, ezúttal portugál költő versével, 2016-ban is folytatódik (Virág Bogárné Ágota). 2014-ben a Radnóti-emléknap alkalmából, a Holokauszt Emlékév keretében, az Országos Széchényi Könyvtár és a Petőfi Irodalmi Múzeum együttműködése mellett nagyszabású, kiállításokkal és előadói műsorokkal, még élő visszaemlékezők megszólaltatásával egybekötött ötnapos, nagyszámú látogatót vonzó programra került sor („*Radnóti legendák*”, Csekő Ildikó). A rendezvény kategóriában a főigazgatói beszámoló a Nemzetközi Chopin Év keretében a varsói Nemzeti Fryderyk Chopin Intézet és Múzeum hathatós támogatásával megnyitott reprezentatív kiállításra (2009) tért ki. Kár azonban, hogy területi korlátok miatt az évkönyv lapjain nem kapunk képet a sokoldalú (irodalom, képző- és fotóművészet, zene) és nagy volumenű rendezvényprogram tágabb egészéről. (Előzőleg a 2008-ra szóló kiadás érintette átfogóbban a témát.)

Az évkönyv a szűkebb szakfeladatok – a gyűjteményszervezés, a nemzetiségi tárgykörű feladatok – körében részint kincset érő állományrészeket mutat be, részint pedig súlyponti tevékenységek tanulságos részleteibe avat be. Egy 2012-2014 közötti rövid időszakra, a zenei anyag és a folyóiratok nélkül vázolt, az intézmény önhibáján kívül nem igazán üdvöztető statisztikai kép az állomány alakulását jellemzi – a gazdasági válság miatti forráshiányos időszakban – a gyarapodás és selejtezés tükrében (Sturcz Júlia). Nem kérhetjük számon a teljesebb távot és szélességet, nyilván nem volt mód átfogó vizsgálódásra, maga az eredmény pedig számos jel szerint a korábbi szakaszok vonatkozásában talán hasonló lenne. A mért három év során bevételeztek ugyanis a kollégák össze-vissza mintegy 19 ezer db dokumentumot (zömmel könyvet), ebből vásárlási keretre (ODR-, NKA-, Márai program, valamint a Nemzetiségi Dokumentumellátási keret) mintegy 4,5 ezret; tervezhető évi keret vagy akár csak valami „maradvány” nem állt rendelkezésre.

Eseti adományként érkezett főképp a budapesti Francia Intézetől, Macedónia nagykövetségétől, a Corvinus Egyetem Központi Könyvtárától, továbbá néhai Szöke György szlavista hagyatékából összesen mintegy félezer idegen nyelvű dokumentum. A támogató programok profiljainak köszönhetően a vásárlásból származó darabszám negyedrészt a magyar anyag adja, és nem az a baj, hogy arányaiban ez sok, hanem: hogy a többi annyira kevés. Nyilván fájó hiányosság a külföldi láthatárú frissítés kiesése. A külföldi folyóiratanyag korábban bevezetett címeinek „természetes” fogyását a könyvtárhasználó a polcokon évről-évre közvetlen formában megtapasztalhatja. Marad tehát a gyűjtemény meglévő, korábbi szerzeményezési szakaszok során megalapozott, a fontosabb nyelveken voltaképp megbízható törzsállománya, és ott vannak a kevésbé ismert, kivételes darabok és különleges gyűjteményrészek. Ez utóbbiakról most több nyelvterületen kapunk érdekes beszámolókat, mint az angol állomány „rejtőzködő kincsei” (Megyeri Andrea), a Goncourt-díjas szerzők spektruma a francia állományban (Sáska Gáborné), a korábbi publikációkkal nem vagy alig érintett olasz (Békey Mária), illetve portugál anyag (Molnár Anikó). Átvezet a nemzetiségi területre, noha nem hazai kisebbségekről van szó, a spanyolországi kisebbségi, úgymint galego, baszk, illetve katalán nyelvű irodalom jelenlétéről adott áttekintés (az előbbi kettő spanyol vagy magyar fordítási tükörben, a nagyságrendekkel jelentősebb katalán eredetiben is és magyarul; ugyancsak Molnár Anikó részéről).

A különböző gyűjteményrészek tartalmi körébe beavató írások sorában felfedezés-számba megy – legalább a recenzens számára – a Zeneműtár nemzetiségi anyagát bemutató ismertetés (Sárközi Andrea Bernadett). Nem kapunk utalást arra, miként, mikor vette kezdetét az imponáló felzárkózás az OIK nemzetiségi alapgyűjteményéhez. Elég az hozzá, ha valaki a folyamatában ezt nem figyelte, most meglepetésképpen kerül a szeme elé – a tárgyalás sorrendjében – a szlovákok, szerbek, horvátok, szlovének, ukránok, ruszinok, románok, görögök, örmények és nem utolsó sorban a cigánység népzeneje, esetenként liturgikus zenei kincse. A nemzetiségi zenei anyagot illetően a hazai nemzetiségek kiadványai tekintetében a gyűjtés teljességre törekvő mind az autentikus népzene, mind pedig a világzene terén, az anyaországi kiadványok reprezentatív szinten vannak jelen a gyűjteményben. A zenei kitekintés záró részében külön üdvözlendő a dokumentumfeltárás műfaji összefüggésben sajátyszerű metodikai kérdéseinek elővezetése. A nemzetiségi feladatkör súlypontjába kalauzol az OIK közreműködésével folyó területi dokumentumellátás mibenlétének szentelt áttekintés (Pancsosz Alexandra), valamint a cikkadatbázis bemutatása (Fritzné Fajth Ágnes).

A tartalmas, mellékletként fotókkal illusztrált kötet a közönségkapcsolatot aktiváló az „Év olvasója”, illetve a munkatársi kollegialitást erősítő az „Év dolgozója” címeke odaítéléséről szóló híradással (Földi Tamás), valamint a könyvtárra vonatkozó időarányos, az Évkönyv témáiban és egyéb vonatkozásokban a könyvtári munkatársak további publikációit is kijelző sajtóbibliográfiával (Nagy Erzsébet) zárul. Az Évkönyv online elérhetősége: <http://opac.oik.hu:7180/?docId=11518>

(Az Országos Idegennyelvű Könyvtár Évkönyve 2016. Az alapítás 60. évfordulójára. Összeáll. Argyelán Erzsébet Katalin és Zsupán Veronika. Budapest, Országos Idegennyelvű Könyvtár, 2016. 214 p.)

Komáromi Sándor

„Művészet nélkül lehet élni, de nem érdemes”

Vélhetően a fent idézett gondolatnak a szellemében is fogott kötete összeállításába Füleki Mihály, aki pályáját, életét a kultúra szolgálatában töltötte, és jelenleg nyugdíjasként, de még mindig az ifjak szellemének jobbításán, gyarapításán dolgozik. Munkája előszavában arról igazítja el az érdeklődőket, hogy kötetének anyaga „gondolatforgácsként” már évekkel, évtizedekkel ezelőtt megfogalmazódott benne, ám most látta elérkezettnek az időt, hogy jegyzeteit, tanulmányait egy „csokorba” rendezve, a művészet központi gondolkörnek megfelelően adja közre. Miként egy járművezető eligazodását, célba érését segíti a modern kor egyik remek találmánya, a GPS, akként ajánlja alcímében „papíralapú GPS-ként” főként a középiskolások figyelmébe kötetét a szerző, hogy a benne foglaltk egyfelől betekintést nyújtsanak a művészet világába, másfelől jó irányba vezessék az ifjú korosztály tagjait. Ennek megfelelően osztja kötetének mondanivalóját tíz fejezetre, bár ebből kettő (*Valahogy mégiscsak el kéne kezdeni; Valahogy mégiscsak be kéne fejezni*) némi humorral fűszerezve, nem plusz információkat ad a tartalomhoz, inkább amolyan „szerzői magyarázkodásként” olvasható.

Füleki Mihály előljáróban a befogadói élmények csúcsának, a katarzisanak a pszichológiájáról ír, majd az ízlés milyenségéről szólva a giccs és a sznobság is értelmeződik sorai-ban. Anyanyelvünk és beszédkultúránk külön fejezetet kapott a kötetben, és ennek alfejezeteiben a szerző a témával kapcsolatos általános tapasztalatait, valamint a közművelődés divatnyelvének gyakorta a korszerűség és a szakmaiság köntösébe bújtatott „zagyaságait” tűzi tolla hegyére. Miként nyilvánulhat meg a kultúra a mindennapokban? – teszi fel ezt, a sokunk számára izgalmas kérdést, majd az empátia, a tolerancia, a presztízs, a vitakultúra témáira irányítja a figyelmet. Ezek a gondolkörök kínálnak a szerzőnek alkalmat arra, hogy elmélkedjen arról, mennyivel könnyebb lenne mindannyiunk élete, ha megértenénk egymást; milyen jó lenne, ha megtanulnánk annak a technikáját, miként lehet a másik felet „szóértésre” bírni, Mindez elsősorban is toleranciát feltételez, annak jelét, hogy tiszteletben tartjuk mások meggyőződését, még akkor is, ha mi éppen az ellenkezőjét gondoljuk. E tőről eredeztethető a vitakultúra a szerző által három „Sz” betűvel – szelektív hallás, szubjektív értelmezés, szenvedélyes reagálás – jelölt és jellemzett formai és tartalmi milyensége. Nemzeti kultúránk védelmezését is fontosnak tartja Füleki Mihály, aki betekintést enged az amatőr művészeti előadók világába, az aktív és közösségi művelődés műhelyeibe. Ennek gondolati nyomvonalán haladva az ifjú olvasó tájékozódhat a versmondáshoz szükséges alapvető tudnivalókról, miközben fogódzókat is kap az egyéb művészeti ágakban megszületett produkciók megítéléséhez, majd ezt követően az *Alapismeretek a művészeti ágazatok sajátosságairól* címmel a színházművészet, a zene, a képzőművészet és a filmművészet jellemzőivel ismerkedhet meg.

A VI. *Könyv, könyvtár, olvasó* című fejezet, vélhetően leginkább „éltető közege” a szerzőnek, hiszen maga is dolgozott könyvtárosként aktív éveiben; ennek okán kívülről és belülről egyaránt ismeri, ismerheti a napjainkban az olvasással kapcsolatban felmerülő gondolatokat, gondokat. A szakmát napi szinten foglalkoztató kérdések többek között: hogy a fogyasztói társadalom anyagi javakat, értékeket hajszoló világában miféle hasznot hajthat a könyv, az olvasás, valamint hogyan veheti fel a versenyt a nyomtatott, papíralapú információhordozó azokkal, a napi szinten használt elektronikus „kütyükkel”, amelyek a „Z” generáció életének nélkülözhetetlen elemeivé váltak. A szerző felteszi a kérdést: „*Az elektronikus kultúrabordozók tömeges előretörése idején nem anakronizmus-e a »Gutenberg galaxis« állásainak erősítésén fáradozni?*”. Csakhamar válaszol is rá; véleménye szerint „*a szórakozási és művelődési eszközök területén bekövetkezett forradalom új vívmányai a könyv és az olvasás néhány klasszikus tulajdonságával szemben nem tudnak versenyezni*”. Meggyőződésének alátámasztására agykutatók szakvéleményét is idézi, megerősítve ezáltal annak a tényét, hogy az emberi agy, a memória fejlesztésében milyen nagy jelentősége van az olvasásnak. Ennek megfelelően a könyvtárnak, mint művelődési alapintézménynek kiemelt szerepe van és lesz jövőben is a kultúra terjesztésében, a szépirodalom megismertetése okán pedig a művészeti nevelésben is. Alapvető célként jelöli meg a fiatalok minél nagyobb számú jelenlétét a könyvtárakban, hiszen a tudás, az érzelmi, erkölcsi értékek gazdagodása és eközben a közösséghez tartozás érzése az, amely a jövő generációját értő és érző emberekké formálhatja. Rövid történeti visszatekintésben ír a két évtizeden át tartó *Olvasó Népjárt* mozgalomról, amely a rendszerváltozás idejére már „megkopott”, ám számos, a művelődésügy szakemberinek irányításával újragondolt kezdeményezés bontakozott ki azóta, amelyek mindegyike a jövő nemzedékének szellemi épülését hivatott elősegíteni. A szerző mindezt még inkább tudatosítani kívánja olvasóiban, mert véleménye szerint ebben az értékrendi zavarokkal küszködő világban nagyon fontos, hogy mindegyik korosztály fölismerje és képviselni tudja a „*társadalmi megújulás művelődéspolitikai megfelelőjét, az olvasás mozgalmának új viszonyok közötti változatát*”. Az olvasóvá nevelés azonban soktényezős, komplex folyamat, amely a könyvtárosok tevékeny közreműködése mellett még gyakorló magyartanárok, olvasásszociológusok, pszichológusok és irodalmárok hozzáértő szakmai útmutatását is feltételezi. A könyvtáros szerepe kulcsfontosságú ebben a folyamatban, hiszen – mások mellett – a művelődés igényét és készségét fel kell ébresztenie, az ebből a szempontból „szunnyadó” társadalmunk tagjaiban, majd „tartósítani” kell az olvasásra való igényt, hogy végül napi szükségletté váljon az olvasás. Hiszen egy jövőért felelősséget érző nemzedék előremutató gondolkodása kizárólag az olvasóvá nevelés talaján bontakozhat ki.

A számos értékes gondolatot fölcillantó, módszertani kérdéseket is tárgyaló, amolyan „kiskatéként” is forgatható kötet könyvtárosok, tanárok, szülők és diákok figyelmére számot tartó kiadvány; érdemes az iskolai könyvtárakba beszerezni.

(Füleki Mihály: *Betekintés a művészetek világába*. Budapest, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft, 110 p.)

Bartók Györgyi

Ismerős galaxisban

„Csak az ember olvas” – hangzik az egyik legnagyobb magyar könyvkiadó szlogenje, kölcsönvéve Márai Sándor gondolatát. A kijelentéssel nem érdemes vitába szállni, ezt az antropológiai adottságot senki nem kérdőjelezi meg. Azonban hogy az emberek mekkora hányada űzi rendszeresen és főleg tudatosan ezt a tevékenységet, csak becsléni tudjuk. És hogy szűkítsük a kört: vajon hányan lehetnek, akik olvasmányaikról jegyzeteket is készítenek? Itt nyilván az elenyésző kisebbségnél járunk, pedig már Comenius óva intett: *„Nem elég olvasni. Figyelmesen kell olvasni a nevezetesebb dolgok megjelölése és kijegyzése végett. Az ember azt, amit elolvasott, kellő kijegyzéssel tegye magáévá. Aki a könyvekből semmit nem emel ki, az mindent betemet, s aki mindent a pusztá emlékezetére bíz, az a levegőbe ír.”*

Bényei Miklós megfogadta a XVII. századi humanista tanácsát. A tudományos kutatómunkájához szükségesek mellett évtizedek óta fáradhatatlanul feljegyezte azokat a gondolatokat is, amelyek a könyvvel, a könyvtárral, az olvasással kapcsolatosak. Ezt a – mintegy 220 oldalra rúgó – anyagot rendezte most köteté, osztotta meg a szellemi kalandokra éhes közönséggel. Az eredmény leginkább aforizmagyűjteményhez hasonlít, benne az ókortól napjainkig közel 380 szerző túlnyomó részt rövid, elmés, találó mondásával, néhol bővebben kifejtett gondolataival (a legtöbb idézetet jegyzők: Richard de Bury, Goethe, Umberto Eco, Powys, a magyarok közül Kner Imre, Benedek Marcell, Gárdonyi Géza, Németh László, Szerb Antal, Juhász Ferenc, Veres Péter). A szerzők születési dátumaik időrendjében követik egymást, a tőlük származó mondatok – a műveikből vett részletek – után a forrás megjelölése áll. Ezt az idegen nyelven keletkezett szövegek esetében a fordító neve egészíti ki.

Ha beletemetkezünk a kötetbe, hamarosan úgy érezzük, hogy ugyanannak a gondolatmenetnek a variációit olvassuk. A könyvnek az emberi életben betöltött helyét leíró metaforák változtak és gazdagabbak lettek az évszázadok során, mégis ugyanarra a pozitív tartalomra utalnak: mindennapi társunkat nevezik prófétának, kincsnek, szellemi manának, tükörnek, az életnek magának, a szellem hősi kardjának, kellemes és hasznos dolgokkal teli kertnek, barátnek, a mindenség ujjlenyomatának, a világra nyíló ablaknak. Fűzzük ide két kevésbé ismert szerző szellemes gondolatait: *„Az ember egy könyv, aminek még csak a címét írták meg”* (Joseph Joubert), illetve *„Az ember olyan, akár egy regény, az utolsó oldalig nem tudja, hogyan végződik. Különben nem lenne érdemes elolvasni”* (Zamjatin).

A könyvekkel más jellegű kapcsolatot ápolunk, mint a minket körülvevő, haszonelvű alapon kezelt hétköznapi tárgyakkal; viszonyunk természete egy létezési forma lenyomata is egyben: *„a könyv: lapozható valóság. Kézbe kell venni, egy oldalt el kell olvasni, meg kell nyálaszni az újrad hegyét és tovább kell lapozni; így, laponként kell olvasni. Nem hiszem el, nem akarom elhinni a*

jövőt, hogy a mikrofilmtár helyettesíteni tudja ezeket a mozdulatokat, azt az ünnepi állapotot, ami ezzel a kézbevehetőséggel létrejön” – írta Juhász Ferenc, harminc évvel ezelőtt.

Ma már csak mosolygunk ezeken az aggodalmakon, hiszen fényévekre járunk a mikrofilmtól (is). Kérdés, hogy csupán a médiumok változását, generációs szakadékot, esetleg valóban komoly filozófiai kérdést feszeget-e Eco, amikor arra figyelmeztet: „*az olvasni való könyv semmiféle elektronikus ketyerével nem helyettesíthető. Arra van, hogy kézbe vehessük ágyban, csónakban, ott is, ahol nincs konnector, ahol és amikor minden elem kimerült; kibírja az aláhűzködést, a számfűleket és a könyvjelzőket, nem árt neki, ha leesik a földre, ha kinyitva a hasunkon vagy az ölünkben felejtjük, mikor elbóbiskolunk, strapabíró, túri, hogy olvasási szokásainktól függő, egyéni nyomot hagyjunk rajta...*”

Merthogy valószínűleg ez a legfontosabb: milyen lélekkel közeledünk a leírtakhoz (és ezt bizonyára befolyásolja a szöveg hordozója). „*A jó olvasó szűz, újra meg újra*” – vallja Esterházy Péter. „*Mindig mindent előlről kezd. Szűz és bátor. Van bátorsága önmagához igazodni. Olvas, mert ez neki így jó. Azért olvas, amiért eszjik. Jó olvasó nélkül nincs jó irodalom.*” A létezésből fakadó kíváncsiságot kéri számon Márai Sándor is alábbi – sokat idézett, de mindig érvényes – soraiban: „*Erővel olvasni. Néha nagyobb erővel, mint amilyen erővel az írás készült, melyet olvasol. Ábitattal, szenvedéllyel, figyelemmel és kértelhetetlenül olvasni. Az író fecsegbet: de te olvas szűkszávan. (...) Soba nem olvasni fitymálva, mellékesen, mint akít egy isteni lakomára bírtak, s csak a villa hegyével turkál az ételekben. Elegánsan olvasni, nagylelkűen. Úgy olvasni, mintha a siralombházban olvasnád az utolsó könyvet, melyet még beadott celládba a porkoláb. Életre-halálra olvasni, mert ez a legnagyobb, az emberi ajándék.*”

És hogy mit is? Hát persze, hogy csak jó könyveket! Bényei Miklós összeállításában Senecától Montesquieu-n és Ruskinon át Karácsony Sándorig és Szabó Dezsőig ível az olvasmányok helyes megválogatásához tanácsot adók hosszú sora. Álljanak itt Kölcsey klasszikus mondatai (a recenzióírónak hatodikos diákként be kellett vágnia őket memoriterként – ennyi szubjektivitás talán befér): „*De jusson eszedbe: a könyvek száma végtelen, a te éveid pedig végesek, s óráidat s napjaidat oly sok egyéb foglalatosság kívánja magának. Mint az üres beszédű társalkodót: így kerül a tartalmatlan könyvet. Sőt ne könnyen végy kezébe oly művet, mely a zseni lánggyét homlokán nem hordja; a nagy író művét pedig mély figyelemmel tanuld keresztül. Így az olvasásnak szentelt órák nem lesznek elvesztve...*”

Ha vagyunk olyan szerencsések, hogy könyveket gyűjthetünk, választhatunk. Van, aki megengedő: „*egy [házi] könyvtár nemcsak olyan könyvekből áll, amelyeket olvastunk vagy olvasni fogunk. A könyvtár azokból a könyvekből áll, amelyeket olvashatunk. Vagy olvashatnánk. Még ha soba nem is fogjuk olvasni őket*” (J-C. Carrière). Mások szigorúbbak: „*A magánember könyvtára nyitvatartott napló, állandó vallomás. Ha valakinek az egyénisége érdekel, nézd meg a könyvtárát, figyeld meg a könyvekhez való viszonyát és minden kérdésre megkapod a választ*” – tanácsolja Kardos Tibor. (Legalább annyira beszédes tehát, mint egy facebook-profil – csak hogy értsék a fiatalabbak...) A leglíraibb vallomást, amellyel a könyvtárat valaha illették, mindenesetre egy kortárs költőnél találjuk: „*Néma könyvek, rezzenékeny üjel / Lakja őket és emlékezet... / Mindegyikben lágyásjel, keményjel – / Mindegyik van, s mégse létezett. / Él a könyvtár, lelke egre lüktet, / Megváltásra várón visszatér – / Szóknak íze, teste szép betűknek / Föld alól szívárgó tinta, vér...*” (Kovács András Ferenc).

Aki egyszer megízlelte a betűk varázsát, élete végéig függővé válik. Anekdoták szólnak híres emberek könyvéhségéről: Sartre fénykorában állítólag 300 kötetrel végzett egy évben. (És nyilván kijegyzetelte őket.) Ha ebben a nem hivatalos versenyben el is marad-

nak tőle a XX. század magyar írói, Babitscal, Kosztolányival, Máraival, Szentkuthyval, Hamvassal, Cs. Szabóval, Határ Győzővel, vagy a magyar és világirodalmat végigolvasó Szerb Antallal igazán nem állunk rosszul. Kitartó olvasással egyszer talán mi magunk is meg tudjuk ítélni, igaza van-e az ókori kínai bölcsnek: „*Fiatalon olvasni olyan, mint hasadékon nézni a holdat; életünk delén olvasni olyan, mint saját kertünkben nézni a holdat; öreg korban olvasni olyan, mint nyílt teraszról nézni a holdat. Azért van ez így, mert az olvasás haszna annál mélyebb, minél mélyebb saját tapasztalásuk.*”

(Könyv, könyvtár, olvasás. Idézetek hat évtized olvasmányából. Válogatta, összeállította: Béneyi Miklós. Debrecen, 2016. 240 p.)

Vasbányai Ferenc

Szíves ajánlás a Törökkoppány monográfiája című könyvhöz

Nem sokkal Galbavy Jenő prior atya által a *Magvetés* újság 2014. évi 1. számában méltatott könyv megjelenése után a szerzőtől kaptam ajándékba a címben említett vasokötetet, baráti hangvétellű, dedikáció kíséretében. Örömmel tettem a könyvtáram polcára a többi, a szerző, Sipos Imre által dedikált kötet mellé:

- Az önzetlenség öröme: az altruizmus természetrajza (2006);
- Üldözöttek találkozása: a németek kitelepítése és a felvidékiek betelepítése Somogydöröcskén (2007);
- Hazahúz a szív / az 1956-ban Amerikába kiment Sipos Imre visszaemlékezése alapján írta Sipos Imre (2010).

Sipos atyának számos más könyve és egyéb publikációja is megjelent:

- 100 éves a Miklósi templom: Miklósi története (1994);
- A véletlen és a gondviselés alternatívája az evolúcióban a mai természettudomány és a teológiai reflexió fényében (1994);
- A szabadság diadala (1997);
- Csendőrkalaptól a harangokig: id. Galbavy Jenő életének története (1998);
- Amiről hallgatni kellett: „malenkij robot” a Szovjetunióban (2000);
- Zics története (2003);

– Megbélyegzetten: kuláksors a Koppány-völgyében / Szabó Róbertné elbeszélése alapján írta Sipos Imre (2014).

E kötetek megalkotásán kívül ő szerkeszti a Kaposvári Egyházmegye legkorábban indított egyházi kulturális lapját, a már említett *Magnetést*.

A szerző műveit nem a szokásos betűrendbe, hanem kronologikus sorrendbe szedtük, hogy érzékeltessük azt a folyamatos publikációs tevékenységet és heroikus kutató-gyűjtő munkát, ami a monográfia megírásához vezetett. „*Hosszú évek, évtizedek kellettek, mire elő mertem venni egy vastag füzetet és ráírtam a címet: Török-koppány monográfiája.*” Az előszóban ugyan szabadkozik a monográfia kifejezés miatt („*Tudnunk kell: egy honismereti munka bármilyen sokáig is íródik, sohasem büszkélkedhet teljességgel.*”), de megnyugtathatjuk a szerzőt, munkája valóban monografikus. Nemcsak helytörténeti munka, hanem egy gazdag történelmi múltú magyar kistelepülés enciklopédiája is. Megtalálható benne egy jellegzetes somogyi tájegység, a Koppány-völgye természeti környezetének részletes taglalása (geológia, geográfia, flóra, fauna), valamint a falu és környezete történeti feldolgozása, a társadalmi környezet szintén kimerítő tárgyalásával. A minden részletre kiterjedő bemutatás mellett a helyi egyházi és világi élet történéseit országos, sokszor egyetemes kontextusba is helyezi. Erről a könyv egyik kritikusa így ír: „*Egyszerűen nem tudom letenni, adatgazdagsága, történeti hűsége okán. Azon csodálkozom, hogy tudta az ország történelmének szövetébe ilyen finoman beleszőni a helyi történéseket. Mindig is mondtam, hogy a történelem nem osztályharcok története, hanem az egyszerű emberek mindennapjainak, cselekedeteinek és gondolkodásának története.*”

Tudományos igényű, a legjobb értelemben vett magas szintű ismeretterjesztő könyvről van szó, amit az 1398 lábjegyzet is bizonyít. Igaz, ez nem mind hivatkozással, hanem szómagyarázattal is, illetve kalauz. Például a fiatalok számára ma már alig ismert kifejezést, a *gattert* oldja fel *füvészszerűen* magyarázatával. A *Növényvilág* fejezetben elhangzott, az átlagember számára ismeretlen *refúgiumokról* megtudhatjuk, hogy jelentése „*menedékbelyek: olyan területek, ahol az éghajlati változások idején a flóra és a fauna jelentős része képes átvészélni a számára kedvezőtlen időszakot.*” Példáink természetesen önkényesen kiragadottak a több száz magyarázat közül, de ezzel is érzékeltetni akartuk a szerző nemes szándékát: a tudomány nyelvét közelhozni az olvasóhoz. A magyarázatokkal a tartalomjegyzékben tudományosnak tűnő *Flóra és fauna* fejezet is izgalmasnak tűnik. „*A környék lepkefaunájára teljesen új fajt fogtak 2007 augusztusában Szorosadon. Dr. Ábrahám Levente a kaposvári múzeum entomológus szakembere határozta meg a fajt; tölgy sehelylepkét, melyet Kínából egy grazi kutatóintézetbe hozták be azzal a céllal, hogy bábujából sehmeyt nyerjenek. Gubója nem vált be, a lepke a kutatóintézetből kiszökött (...) és a Dél-Dunántúlon egyre inkább elszaporodik.*”

A gerinces állatok alfejezetben, a rákokról szólva jegyzi meg, hogy „*mészés vázuk megkeményedéséhez vedlésük után szükségük van mésztartalmú tápanyagbevételre. Akváriumi tartásukkor, ügyelni kell arra, hogy vízcsigák is legyenek a közélben.*” Talán olyan serdülő fiatalok kedvéért írta ezt a tanácsot, mint jelen sorok írója volt ötven évvel ezelőtt, aki kis teknősbékát tartott üvegvadban. A leírtakat színes, művészi fotók illusztrálják. A természeti viszonyokat tárgyaló fejezet olvasása közben óhatatlanul Öveges József professzor legendás előadásai jutnak eszünkbe. A munka tudományos igényének bizonyítéka a felhasznált irodalom 345 tétele.

A biológus végzettségű szerzetes a történettudomány területén is otthon van. A neves előd, Fraknói Vilmos történész nyomdokain haladva, a pozitivistá történet szemlélet szelvében, nagyon sok forrás felhasználásával valós, kézzelfogható dolgokat tár elénk. A

Törökkoppány történetét tárgyaló fejezetekből mindez jól kitűnik. *Törökkoppány története a kezdetektől 1945-ig. Az őskortól a honfoglalás koráig* című részből megtudhatjuk, hogy valóban a kezdetek kezdetétől indítja a leírást. Gárdonyi Máté egyháztörténészre hivatkozva említi: „*Ságyáron sikerült feltárni a több mint 17 ezer évvel ezelőtt a környéken élő rénszarvasvadászok táborát. Itt találták meg a Kárpát-medence legkorábbi lakóépítményeit (kunyhóit).*” A kőkor kapcsán pedig nem felejt el megemlíteni Draveczy Balázs somogyi régészeti képeskönyvét, valamint Eöry Bélát, a kísérleti régészet ismert kutatóját, aki „*maga is szerkesztett, kipróbált, és képekkel illusztrálva közölt egy fjas fűrótipust, amelyhez hasonlót az őskor embere is használhatott.*” Itt olvashatunk a kelták Kárpát-medencei uralmának virágzásáról, majd arról, hogy a Kr. e. 114-ben bekövetkezett – nem kiber, hanem – Kimber törzs támadása gyengítette befolyásukat a hódító római birodalommal szemben. Egy utazási kalauz izgalmaival vezet végig bennünket a római telepnyomok, pénzérmék, márvány sírkőtöredék megtalálásáról, a különböző korokban végzett ásatások nyomán. A leletekről remek fotókat találunk.

Természetesen a honfoglalás korát is részletesen tárgyalja a szerző. Eloszlat egy legendát: „*A környék honfoglaló vezérében nem Koppányt kell tisztelnünk, ő csak úgy »örökölte« a területet, ugyanis Koppányt már a honfoglaló vezérek ötödik nemzedékéhez sorolják.*” Természetesen Koppány herceg származásáról is részletes leírást kapunk. „*Györfly György és Magyar Kálmán kutatásai alapján mondhatjuk, hogy Somogyban a Bő nemzetség tekinthető ősfoglalónak.*” Honfoglalás kori leletekre hivatkozva és földrajzi nevek elemzésével bizonyítja, „*hogy a régebben ismert korai települések mellé feltételezen Törökkoppány nevét is felvehetjük.*”

A könyv talán legérdekesebb része, az, amelyikben leírja, hogy a törökök miképp rendezkedtek be Koppányban. Tételes leírást kapunk hierarchikus közigazgatásukról, a fegyveres testületek elnevezéséről, a gazdálkodásról, az adózás rendjéről. Megtudhatjuk, hogy Koppány 197 település közigazgatási központja volt. És tudósítást kapunk korabeli rabtartó könyvek alapján, egy érdekes „üzletágról”. „*A fogllyászerzés abban az időben a pénzszerzés egyik bevett, mindkét fél által gyakorolt módszere volt. A rabot kénzással arra kényszerítették, szerződést írjon alá tetemes összegű váltságdíjról, hogy annak fejében kiszabadulhasson. Miután megfelelő kezesről is gondoskodtak, a rabot időlegesen szabadon bocsátották, hogy a váltságdíját előteremtse.*” Úgy tűnik, nincs új a nap alatt. Ma az embercsempészet hoz extraprofitot az emberkereskedőknek... Itt közli Ibrahim zászlós aga levelét, amely Koppány várából íródott 1589. március másodikán, „*mely több író fantáziáját is megragadta. Többek között Fekete Istvánét, aki az 1937-ben megjelent Koppányi aga testamentuma c. könyvének cselekményét egy párbajra hívó levéllel kezdi. Eötvös Károlynak is megindította a képzeletvilágát az 1875-ös tihanyi látogatása során az akkor még a bencés apátságban őrzött, elsárgult 16. századi levél. Hosszasan kerekíti ki háttértörténetét az Utazás a Balaton körül c. könyvében.*” „*Gruber János törökkoppányi tanító (később kaposvári lapszerkesztő) a 20. század elején újabb verziót kerekített Ibrahim aga levele elé, amit meg is jelentetett Ibrahim aga szerelme címmel*” a Kaposváron kiadott *Morzsák a negyvenéves asztalról* című kötetében.

A törökök berendezkedésétől a török világ végnapjaiig tehát részletesen feltárja az akkori eseményeket. A *Keserves újraindulás* című fejezet után *Koppány 18. század eleji egyháztörténete. A hitélet fellendülése a 18. század második felében* következik. Szó van egyházi jövedelmek összeírásáról, az 1848/49-es forradalom és betyárvilág taglalásáról, az 1855-ös kolerajárványról. Aztán a kivándorlás és az első világháború, a második világhégés és a törökkoppányi zsidóság története következik. Külön nagy fejezet szól a település néprajzáról, ezen belül építészeti örökségről, népviseletről, népszokásokról, a törökkoppányi

népdalokról és a helység földrajzi neveiről. Nem lehet nem észrevenni Bálint Sándor szellemiségét a könyv e részében.

Az utolsó nagy fejezet, amely időben a legközelebb áll hozzánk, Törökkoppány második világháború utáni történetét taglalja, jobbadán a falu újonnan kinevezett plébánosának, Reindl Rafaelnek a História Domusban leírt feljegyzései alapján. Ezek az írások az akkori igazi, élő történelmet tárják elénk. „Rafi atya” a legendás ’45-ös választást így kommentálta: „*Örülünk, hogy a Kisgazda párt vezetett. (...) A politikai pártok egyre hangosabbak (...). Embertelen nehez küzdelmet vívok a politikai, gazdasági, hitéleti síkon. Úgy érzem, ég körülöttem minden.*” Zaklatják az orosz jóvátételi és közellátási leadások miatt is. „*Márc.1. Tíz mázsza széna leadás többek között.*” Újabb és újabb leadások kirovásával akarták teljesen ellehetetleníteni Rafi atyát. Tojásleadáskor még a kakasok után is követelték tőle a tojás-beszolgáltatást... Közben Sorosadon kitelepítenek 12 német családot. Somogydöröcskére a szlovákiai Perdről telepítettek át magyar családokat.

Olvashatunk a kuláklistáról is. Szinte ugyanaz a történet ismétlődött meg, ami Sütő András édesapjával Pusztakamaráson: „*Molnár Jánosnak és Bognár Istvánnak cséplőgépük volt, kettejüknek egy. Korábban Szorosadon masinálás közben leégett a cséplőgép, csak a vasváza maradt meg. Ezt vették meg, majd Molnár János veszére felújította. Őket tehátt azért nyilvánították kuláknak, hogy ingyen elvehessék tőlük a cséplőgépet.*” A termelőségvetkezett megalakulásáról szóló fejezethez Bősze Gábor tanár, a honismeret aktivistája „*Koppányölgye*” szövetkezet története című dolgozatát használta fel a szerző.

Az 1956-ról szóló fejezet Galbavy Jenő József atyának köszönhető. Jenő atya „*a rendszerváltozás idején megkérte Ács József egyházkerületi tagot, aki Törökkoppányban 1956-ban a Forradalmi Bizottság tagja volt, hogy írja le a faluban átélt forradalmi eseményeket.*” Megtudtuk, hogy a forradalom békésen zajlott a faluban. A forradalom után ennek ellenére kemény megtorlás következett. „*Pofon, lábtiprás, gumibot, ököl egész nap, fal felé fordulva állás.*”

A *Tovább épül a szocializmus* című fejezetben 1959. november 21-i dátummal ismét felbukkan a plébános feljegyzése, akinek nyelvtudására tolmács minőségben szükség volt a nyugatnémet vadászokkal való beszélgetés során. „*Pusztul itt minden: a ház, az udvar, szörnyű a T.Sz.Cs., a termelőségvetkezett egy éve nem fizet villanyt, majd csak kapok valamit. A szállóm elpusztult. Pincém omlik. Az egyház gazdálkodásának vége.*”

A hatvanas évek üldöztetéssel, magánnyal, betegséggel teltek számára. Szomorúan látja a leépülést, de már nem tud semmit tenni. A plébánost, aki a második világháború harcai alatt Marcaliban bombatámadások közepette járta az óvóhelyeket, vigasztalta a félelemben élő lakókat, egyedül temette a halottakat, 22 éves keserves törökkoppányi szolgálata után 1967 őszén Zalahalápra helyezték át. Ott élt még hat évet, amikor életének 65., papságának 42. évében elhunyt. Tapolcán temették el, a szülei mellé.

Egy egész fejezet szól az új plébánia építéséről és a templom műemléki helyreállításáról, amelynek motorja Tóth Alajos plébános volt. Érdekesség, hogy az északi sekrestyében helytörténeti gyűjteményt rendeztek be. 1975. november 23-án püspöki szentmisével adták át a falunak a templomot.

A *Nyolcvanas évek* című fejezet azzal kezdődik, hogy 1982-ben ismét egy templomépítő pap került a településre, Galbavy Jenő József atya -- igaz nem önszántából. „*A lelkipásztorkodást közösségévé kell tenni*” jelszó jegyében közösségépítésbe fogott. Megjelent plébániáján többek között egy biológia szakos, Istent kereső egyetemista, Sipos Imre, akit 1996. október 20-án szentelt pappá megyéspüspöke Törökkoppányban. Balás Béla püspök

még ebben az évben hivatalosan is jóváhagyta a Szent János apostolról és Remete Szent Pálról elnevezett közösséget (SJP). A szerzetes közösség tagjai hozzáláttak 11 falu lelki életének és egyházi épületeinek gondozásához. Először lóháton, ma már autóval járók a gondjaikra bízott falvakat. Személyes példájukkal megújították a hitéletet, de templomokat és plébániát is. Ehhez Jenő atya még a Képzőművészeti Egyetem restaurátor szakát is elvégezte. Ők a szellemi-kulturális élet motorjai a Koppány-völgyében. A településen Koppánynak, Gül babának, Petőfinek, Szent II. János Pál pápának szobra áll. A templom falán emléktáblája van Antall Józsefnek. Ez a nagy történelmi és néphagyományokkal rendelkező község megérdemelné, hogy a hazai turizmus érdeklődésének a látóterébe kerüljön. A napokban mondta el egy szegedi barátom, hogy milyen nagyszerű érzés volt a törökkoppányi templom helytörténeti gyűjteményében őrzött turbános sírkő darabját megérinteni.

Az atyák közösségépítő munkája töretlen. Már hárman vannak és bíznak abban, hogy növekszik létszámuk. Remélhetőleg a fizikai munka mellett lesz majd alkalmuk a pihenésre, az elmélkedésre, azért, hogy még sok szakrális és történeti munka szülessen. Olyanok, mint a fent ismertetett monográfia, melynek búcsúzóul a záró gondolatait közöljük: „*Monográfiánkat azok emlékére ajánlottuk, akik segíteni, felemelni akarták az itt lakó népet. Papoknak, nevelőknek, akiknek fontos a másokban levő értékek kibontakoztatása. Akik az őket ért kudarcok ellenére is vezetni, utat mutatni akarnak. Mernek álmodni egy jobb, igazabb világról, még, ha sokszor szinte szélmalombarcot vívnak az értetlenséggel. Reménykednek a jó győzelemben, a »hiteles helyek« erejében. Bíznak, hogy lesz, aki folytatja munkájukat».*

(Sipos Imre: Törökkoppány monográfiája. Törökkoppány, Miklósi, Szent János Apostolról és Remete Szent Pálról Nevezett Szerzetesek – Törökkoppány Önkormányzata, 2013. 732 p.)*

Varga Róbert

* A kötet könyvesbolti forgalomba nem került, korlátozott példányszámban a törökkoppányi önkormányzatnál megvásárolható.